

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Probace a mediace z pohledu sociálních pracovníků

Bc. Lenka Záborská

Diplomová práce

2018

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Lenka Zábranská**
Osobní číslo: **H16495**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Resocializační pedagogika**
Název tématu: **Probace a mediace z pohledu sociálních pracovníků**
Zadávací katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomová práce analyzuje problematiku mediace a probace v kontextech teorie a praxe sociální práce. Zaměřuje se na problematiku využití probace a mediace v terénu a následně ve výše zmiňovaných kontextech sociální práce z pohledu sociálních pracovníků. Práce bude rozdělena na dvě části, část teoretickou a část praktickou. V teoretické části budou vymezeny základní pojmy, jako probace a mediace či sociální práce. Práce se bude soustřeďovat na profesi a místo sociálního pracovníka v systému kontinuální péče, konkrétně na jeho kompetence, možnosti intervence a spolupráci s dalšími subjekty, tak i obecně na systém kontinuální sociální péče. Empirická část si klade za cíl analyzovat míru využití probace a mediace v sociální práci z pohledu vybraných sociálních pracovníků. Návrhy a opatření budou představeny v interdisciplinárních souvislých spojených s resocializační pedagogikou.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ČERNÍKOVÁ, Vratislava. Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

LIEBMANN, Marian. Restorative justice: How it works. London: Jessica Kingsley Publishers, 2007. ISBN 978-184-6426-315.

LEŠKOVÁ, Lýdia. Sociálny pracovník v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti. V Tribunu EU 1. vyd. Brno: Pre Teologickú fakultu Košice, Katolícku univerzitu v Ružomberku vydal Tribun EU, 2013, 135 s. ISBN 978-80-263-0554-5.

MATOUŠEK, Oldřich. Metody a řízení sociální práce. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013, 395 s. ISBN 978-80-262-0213-4.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. 2. vyd. Praha: Portál, 2010, 351 s. ISBN 978-80-7367-818-0.

ŠTERN, Pavel a kol. Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, 212 s. ISBN 978-80-7367-757-2.

ZEHR, Howard. Úvod do restorativní justice. 1. vyd. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, 48 s. ISBN 80-902998-1-4.

Vedoucí diplomové práce: **prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2017**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2018**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2017

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 29. 3. 2018

.....

Bc. Lenka Zábranská

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu diplomové práce prof. PhDr. Karlu Rýdlovi, CSc. za vstřícný přístup a pomoc při vedení diplomové práce. Dále bych tímto chtěla poděkovat prof. PhDr. Pavlu Mühlpachrovi, Ph.D. za konzultace, jeho cenné rady a podněty, které mi během psaní práce poskytoval. V neposlední řadě také děkuji všem participantům za jejich čas a ochotu zúčastnit se výzkumného šetření, a především za jejich sdílnost během realizace rozhovorů.

ANOTACE

Diplomová práce se zaměřuje na téma probace a mediace z pohledu sociálních pracovníků. Práce je členěna na dvě části, na teoretickou a praktickou část. Teoretická část vymezuje kromě pojmů probace, mediace také například probační a mediační činnosti či sociální práci. Dále přibližuje profesi sociálního pracovníka, jeho kompetence a možnosti intervence. Zabývá se jeho rolí v rámci systému kontinuální sociální péče, tak i součinností s dalšími subjekty.

V praktické části jsou prezentovány výsledky kvalitativního výzkumu, který byl realizován formou polostrukturovaného rozhovoru s pěti specializovanými sociálními pracovníky z Královéhradeckého a Pardubického kraje, tj. kurátory pro dospělé a kurátory pro mládež. Na výsledky empirické části, které jsou v závěru shrnuty, navazují vybrané návrhy a doporučení pro praxi.

KLÍČOVÁ SLOVA

probace, mediace, sociální pracovník, sociální kurátor, systém kontinuální sociální péče

TITLE

Probation and mediation from the perspective of social workers

ANNOTATION

The diploma thesis is focused on the topic of the probation and mediation from the perspective of social workers. The thesis is divided into two parts, the theoretical and practical part. The theoretical part besides the terms probation and mediation also defines for example probation and mediation activities or social work. It either describes the profession of a social worker, his competences and possibilities of intervention. It deals with his role within the framework of the continuous social care system, as well as in cooperation with other entities.

In the practical part, presented are the results of qualitative research, which was realized in the form of a semi-structured interview with five specialized social workers from Hradec Králové and Pardubice regions, i.e. adult curators and youth curators. The results of the empirical section which are summarized in the end, are followed by chosen proposals and recommendations for practice.

KEYWORDS

probation, mediation, social worker, social curator, continuous social care system

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	9
ÚVOD	10
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	11
1.1 Legislativní kontexty	13
1.2 Probační činnost	17
1.3 Mediační činnost	19
1.4 Cílové skupiny	22
2 ROLE SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA	24
2.1 Definice sociální práce	24
2.2 Kompetence sociálního pracovníka	29
2.3 Intervence sociálního pracovníka s PMS	33
2.4 Součinnost s dalšími pracovišti	35
3 SYSTÉM KONTINUÁLNÍ SOCIÁLNÍ PÉČE	38
3.1 Postpenitenciární péče	40
3.2 Sociální kurátor	43
3.3 Sociální pracovník	46
3.4 Další subjekty kontinuální sociální péče	47
4 EMPIRICKÁ ČÁST	51
4.1 Výzkumný cíl a formulace výzkumných otázek	51
4.2 Metodologie výzkumného šetření	52
4.3 Vyhodnocení analýzy dat a interpretace výsledků výzkumu	56
4.4 Shrnutí výsledků a doporučení pro praxi	64
DISKUSE	69
ZÁVĚR	72
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	74
SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK	78
SEZNAM PŘÍLOH	79

SEZNAM ZKRATEK

AT – Alternativní trest

EMS – Elektronický monitorovací systém

OPP – Obecně prospěšné práce

PMS – Probační a mediační služba

TČ – Trestný čin

VS – Vězeňská služba

VTOS – Výkon trestu odnětí svobody

ÚVOD

Jako téma své diplomové práce jsem si zvolila probaci a mediaci z pohledu sociálních pracovníků. Jedná se o velmi aktuální a diskutované téma. V rámci systému kontinuální sociální péče je kladen důraz na provázanost sociální práce v průběhu výkonu trestu a po jeho skončení. Vzhledem k tomu, že přechod z výkonu trestu odnětí svobody zpět do společnosti představuje náročnou životní situaci, kontinuální sociální péče tak hraje významnou roli v cestě k úspěšné resocializaci dotyčné osoby.

Teoretická část diplomové práce je členěna do tří kapitol. Práce se ve svém začátku zabývá vysvětlením základních teoretických východisek, jakými jsou probace, mediace, probační a mediační činnosti. Dále je zde věnován prostor legislativním kontextům, tj. Probační a mediační službě. Stěžejní část práce se soustřeďuje na roli sociálního pracovníka v systému kontinuální sociální péče, tak i například na jeho kompetence, možnosti intervence a součinnost s dalšími pracovišti. Práce se dále věnuje problematice využití probace a mediace v terénu.

Empirické části předkládané práce, vlastnímu projektu výzkumného šetření, se věnuje čtvrtá kapitola. Tato kapitola obsahuje zvolenou metodu, cíle a výzkumné otázky. Dále je zde charakterizován výzkumný vzorek, se kterým bylo v průběhu šetření pracováno, tak i samotný proces sběru dat. Cílem práce je analýza míry využití probace a mediace v sociální práci z pohledu vybraných sociálních pracovníků. Za účelem dosažení výzkumného cíle je použita metoda polostrukturovaného rozhovoru, realizovaného se specializovanými sociálními pracovníky, tj. sociálními kurátory z Královéhradeckého a Pardubického kraje. Mezi definované dílčí cíle patří komparace vybraných odpovědí účastníků výzkumného šetření, tedy kurátorů pro dospělé a kurátorů pro mládež, dále také propojení teoretických východisek s poznatky z výzkumu.

Práce ve své další části obsahuje zajímavé poznatky zjištěné pomocí realizovaného výzkumného šetření. Poukazuje na problémové oblasti, se kterými se sociální kurátoři v rámci svých intervencí setkávají, dále hodnotí spolupráci s klienty, Probační a mediační službou, tak i s dalšími subjekty. Dále seznamuje se zkušenostmi sociálních kurátorů s dohledem i jinými opatřeními, či identifikuje vhodné intervence při práci s klientem. V závěrečné části práce jsou předložena vybraná doporučení pro praxi.

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Probace

Pojem probace pochází z latinského slova probare, které znamená ověřování, zkoušení. Probací se dle § 2 odst. 1 zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, (dále jen PMS) rozumí „*organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen „obviněný“), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů*“.

Probace představuje dohled nad obviněným, odsouzeným či propuštěným. Současně je užívána jako kontrolní mechanismus výkonu alternativních trestů. V České republice se probace neboli probační dohled ukládá obviněnému nebo odsouzenému v případě, že státní zástupce nebo soudce považuje za vhodné po určitou dobu sledovat jeho chování. Z tohoto důvodu mu obvykle uloží i přiměřené omezení nebo povinnost, jakým je například zdržení se her na hracích automatech (Veteška, 2015:156-157).

Podstatou probace je trest vykonávaný na svobodě, který ukládá podmínky a soudu zanechává možnost měnit podmínky trestu nebo stanovit nový trest pro případ, že pachatel tyto podmínky poruší. Vychází se z předpokladu, že k nápravě pachatelů může reálněji dojít v přirozeném prostředí společnosti. Jedná se však o takové pachatele, kteří pro společnost nepředstavují přílišné riziko. Podstatnou společenskou výhodou probace je skutečnost, že odsouzený jedinec není dlouhodobě izolován od své rodiny a rovněž není negativně ovlivňován vězeňským prostředím. Probace je v současnosti ve vyspělých zemích (USA, Kanada, Japonsko, většina zemí EU) nejpoužívanější trestní sankcí, která si všímá ochrany společnosti a nápravy pachatelů (Veteška, 2015:155-156).

Pod pojmem probace se neskrývají pouze zmíněná sankční opatření, ale také soubor činností a služeb, které PMS zajišťuje, jsou jimi například dohled nad podmíněně propuštěnými odsouzenci či zpracování hlášení pro soudy (Veteška, 2015:155). Žatecká (2007:21) připomíná, že tato činnost se opírá o kombinaci tří prvků - kontroly, pomoci a poradenství, přičemž její uplatnění vede ke zvýšení účinnosti trestní sankce.

Mediace

Pojem mediace je používán v mnoha oblastech společenského života. V odborných publikacích se nalézají různé definice vymezení mediace, které však vykazují určité společné znaky – dobrovolnost, důvěrnost, neutralitu a nestrannost. Veteška (2015:102) například přibližuje mediaci jako jednu z forem alternativního mimosoudního řešení sporů, při němž účastníkům pomáhá tzv. mediátor – třetí, neutrální a nestranná osoba. Mediací se dle § 2 odst. 2 zákona o PMS rozumí „*mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením*“. Základní podmínkou uskutečnění mediace je dobrovolný souhlas obviněného a poškozeného.

Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci, upravuje mediaci prováděnou zapsanými mediátory. Mediaci chápe jako postup při řešení konfliktu za účasti alespoň jednoho mediátora, který má za úkol podporovat komunikaci mezi stranami konfliktu takovým způsobem, aby jim pomohl dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením mediační dohody.

Dle zákona č. 257/2000 Sb., o PMS, provádí mediaci v trestních případech úředníci Probační mediační služby, kteří mají vědomosti z oblasti příslušných právních předpisů a profesionální dovednosti z oblasti komunikace a vyjednávání. Mediačním jednáním se rozumí setkání pachatele s obětí za účasti mediátora. Společnému jednání běžně předcházejí individuální rozhovory mediátora s obětí a pachatelem. Mediační jednání je realizováno za účelem přispění ke zmírnění následků trestného činu pro oběť a motivování pachatele k převzetí odpovědnosti za škody, které svým jednáním způsobil. Mediátor poskytuje oběma stranám možnost vyjádřit své názory, potřeby a zájmy. Ve výsledku může mediace vyústit ve společnou dohodu o urovnání konfliktu a náhradě škody, která poté slouží jako podklad pro rozhodování státního zástupce nebo soudce. Ten má možnost například podmíněně zastavit trestní stíhání nebo navrhnout či schválit další alternativní opatření či sankci. Značnou výhodou při rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání a schválení narovnání se stává to, že pachatel nebude mít záznam v rejstříku trestů. Mediace může být poskytována i v průběhu výkonu trestu ve vězení a na svobodě (www.pmscr.cz, 26.6.2017).

Holá (2011:61) při určování cílů mediace vyjadřuje myšlenku, že při vymežování cílů mediace je nutné vycházet z potřeb, které jsou mediací uspokojovány. Zároveň se domnívá,

že v rámci procesu nejde pouze o jeden cíl, nýbrž o několik cílů zainteresovaných osob a institucí. Za cíle mediace bývá nejčastěji uváděno zvládnutí konfliktní situace, pomoc klientům pochopit vlastní situaci a zájmy nebo nastolení otevřené komunikace. Zdůrazňována je spokojenost účastníka mediace jako cíl konečný, na němž se podílejí všechny cíle dílčí.

1.1 Legislativní kontexty

PMS ČR byla zřízena na základě Zákona o Probační a mediační službě č. 257/2000 Sb., s účinností k 1. 1. 2001. Tato služba byla zřízena, aby prováděla především úkony probace a mediace ve věcech projednávaných v trestním řízení. PMS je účetní jednotkou a státní organizací s celorepublikovou působností. Člení se na ředitelství a jednotlivá střediska, působící v sídlech okresních, obvodních nebo městských soudů, která plní úkoly PMS ve vztahu k soudům, státním zastupitelstvím a orgánům Policie České republiky. Příslušnost středisek PMS k provádění úkonů probace a mediace se řídí příslušností soudu, v jehož obvodu středisko působí. Střediska lze dle jejich zaměření třídit na oddělení specializující se zejména na mladistvé obviněné, obviněné ve věku blízkém věku mladistvých nebo na uživatele omamných a psychotropních látek. Sídlem PMS je hlavní město Praha, v jejím čele stojí ředitel, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. Statut PMS, vydaný Ministerstvem spravedlnosti, upravuje podrobnosti k vytváření středisek a jejich vnitřní organizaci (Zákon č. 257/2000 Sb.).

Poslání a cíle Probační a mediační služby

„PMS představuje novou instituci na poli trestní politiky, vychází ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a práva, zejména trestního. Vyváženým propojením obou se vytváří nová multi-disciplinární profese v systému trestní justice“ (www.pmscr.cz, 27.6.2017). Do poslání a cílů PMS, tak i do cílů nově používané koncepce trestní politiky v České republice se promítly myšlenky restorativní justice. Na restorativní justici Zehr (2003:25) nahlíží jako na „proces, jenž v maximální možné míře zapojuje všechny, kterých se daná trestná činnost dotkla“.

Koncept restorativní justice nám umožňuje lépe porozumět události trestného činu. Zásadními otázkami, kterými se koncept zabývá a odlišuje se tak od tradičního modelu, jsou následující: Komu bylo trestným činem nejvíce ublíženo?; Jaké ztráty a škody byly oběti

způsobeny?; Uvědomuje si pachatel, co svým činem způsobil a komu tím ublížil?; Neměl by být směřován k pokusu o nápravu škody? Současně motivován k jinému než dosavadnímu způsobu svého života? (Štern a kol., 2010:14). Cíl restorativní justice vymezuje Liebmann (2007:25) jako obnovu pocitu pohodlí oběti, útočníka a komunity a předejití budoucímu útoku.

PMS organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality. Zároveň se snaží o umožnění účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností. PMS vymezuje tři základní cíle své činnosti (www.pmscr.cz, 27.6.2017):

- Integrace pachatele – začlenění obviněného, resp. pachatele do života společnosti bez dalšího porušování zákonů, tj. obnovení respektu k právním normám.
- Participace poškozeného – zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, je mu poskytnuta pomoc při obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost.
- Ochrana společnosti – PMS přispívá k ochraně společnosti efektivní kontrolou výkonu uložených alternativních trestů a opatření a účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením.

V rámci středisek PMS provádí úkony probace a mediace probační úředníci a probační asistenti. Probačním úředníkem se může stát osoba bezúhonná, svéprávná, s vysokoškolským vzděláním (magisterská forma studia), která absolvovala kvalifikační vzdělávací program a úspěšně vykonala odbornou zkoušku. Probačním asistentem se může stát bezúhonná osoba starší 21 let, svéprávná s ukončeným středoškolským vzděláním ve společenskovědní oblasti (Zákon č. 257/2000 Sb.).

Zaměstnanci PMS, tedy probační úředníci a probační asistenti, vykonávají svou práci v pěti základních agendách, na které se mají možnost specializovat prostřednictvím systému dalšího vzdělávání. Jde konkrétně o agendy mediačních činností, probačních činností, obecně prospěšných prací, podmíněného propuštění s dohledem a domácího vězení a v neposlední řadě agendu mladistvých (Štern a kol., 2010:38). Probačním a mediačním činnostem se budou podrobněji věnovat následující podkapitoly.

Činnost PMS

Stěžejní činnost PMS spočívá ve vytváření předpokladů pro projednání trestní věci v některém ze zvláštních druhů trestního řízení, nebo aby mohl být uložen a vykonán trest, který je nespojený s VTOS. PMS mimo jiné vytváří podmínky pro nahrazení vazby jiným opatřením (Zákon č. 257/2000 Sb.).

Činnost PMS definuje zákon č. 257/2000 Sb., o PMS, následujícími body:

1) PMS obviněného odborně vede a nabízí mu pomoc, monitoruje a kontroluje jeho chování a spolupracuje s jeho rodinným a sociálním prostředím, se záměrem, aby v budoucnu vedl řádný život.

2) Činnosti PMS z velké části tvoří: obstarávání podkladů k osobě obviněného; vytváření podmínek pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, nebo pro schválení narovnání; vykonávání dohledu nad chováním obviněného; kontrola výkonu dalších trestů nespojených s odnětím svobody (včetně trestu obecně prospěšných prací); sledování a kontrola chování odsouzeného v průběhu zkušební doby podmíněného propuštění z VTOS.

3) PMS napomáhá při odstraňování následků trestného činu poškozeným a dalším osobám dotčeným trestným činem.

4) PMS poskytuje speciální péči mladistvým obviněným a obviněným ve věku blízkém věku mladistvých. PMS se také podílí na ochraně práv osob poškozených trestnou činností a na koordinaci sociálních a terapeutických programů práce s obviněnými.

5) PMS se podílí na prevenci trestné činnosti.

Úloha PMS ČR v trestním řízení

PMS ČR plní svou úlohu v každé části trestního řízení. Činnost středisek PMS lze odlišit podle tří fází, v nichž se uskutečňují činnosti příznačné právě pro konkrétní stádium. Žatecká (2007:54) zdůrazňuje, že určení stádia trestního řízení je důležité z důvodu zapojení obviněného do kontaktu s PMS, jeho spolupráce, ať už dobrovolné či nedobrovolné, a charakteru poskytovaných služeb.

Prvotní koncepce PMS vycházela z předpokladu, že její stěžejní oblastí pro efektivní účinek musí být přípravné řízení trestní a řízení před soudem. V tomto stádiu má PMS úlohu nabízet obviněnému a poškozenému služby směřující k urovnání konfliktního stavu vzniklého trestnou činností. Míjí se tím především program mediace mezi obětí a pachatelem a další činnosti zaměřené na urovnání konfliktního stavu. PMS zde nachází své uplatnění se záměrem připravit a zajistit dostatečné podmínky státním zástupcům nebo soudcům pro uložení některé z alternativních sankcí nebo opatření, či tzv. odklonů v trestním řízení u dospělých i mladistvých (Štern a kol., 2010:37-38).

Činnost PMS ve fázi vykonávacího řízení navazuje na činnost před pravomocným rozhodnutím. PMS zde zajišťuje organizaci, výkon a kontrolu alternativních sankcí a opatření. Jedná se zejména o aktivity spojené s výkonem probačního dohledu, obecně prospěšných prací, parole - podmíněného propuštění s dohledem, domácího vězení a trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Koncepce, jak už bylo zmíněno, usiluje o to, aby uvedené činnosti systémově navazovaly na práci PMS před pravomocným rozhodnutím soudu nebo státního zástupce o alternativní sankci či opatření a také o to, aby se vycházelo z podkladů PMS už v tomto stádiu řešení trestní věci. Na základě takovéto provázanosti by mělo docházet k značně kvalitnějšímu uplatňování alternativních sankcí a opatření (Štern a kol., 2010:14-15).

Součinnost PMS se státními orgány a dalšími institucemi

PMS spolupracuje s mnoha státními i nestátními subjekty. Zákon č. 257/2000 Sb., o PMS v § 5 jmenuje všechny organizace a instituce, se kterými je v součinnosti. Jedná se především o spolupráci s orgány sociálního zabezpečení, školami a školskými zařízeními, poskytovateli zdravotních služeb, církvemi, nadacemi či v neposlední řadě s orgánem sociálně právní ochrany dětí. Za účelem dosažení efektivních výsledků a náležitého výkonu všech nezbytných úkonů potřebuje PMS mít k dispozici co nejvíce dostupných informací o obviněném. Pro tento účel probační pracovníci mohou zažádat státní orgány, fyzické a právnické osoby o poskytnutí potřebných informací. PMS rovněž disponuje právem vyžádat si opis z evidence Rejstříku trestů a opis z evidence přestupků vedené Rejstříkem trestů.

1.2 Probační činnost

K probačním činnostem se řadí zejména organizování a vykonávání dohledu probačního úředníka u uložených alternativních trestů a opatření, a to konkrétně u podmíněného trestu spojeného s dohledem, trestu obecně prospěšných prací, podmíněného propuštění z VTOS spojeného s dohledem, trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce a propouštění z ochranného léčení spojeného s dohledem (Štern a kol., 2010:71).

Černíková (2008:197) na probační dohled nahlíží jako na dlouhodobou práci s odsouzeným, během které má povinnost být v pravidelném osobním kontaktu s probačním úředníkem. Odsouzený se musí podílet na vytváření a realizaci probačního programu ve zkušební době. Pod pojmem dohled se rozumí taktéž kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem. Smyslem dohledu, vykonávaného probačním úředníkem, by mělo vedle sledování a kontroly chování pachatele či shromažďování informací o něm být také odborné vedení a pomoc za účelem jeho budoucího řádného, bezkonfliktního života ve společnosti.

Úvodní konzultace

Během prvních konzultací probační úředník s klientem zpracovává probační program, tedy konkrétní plán dohledu, ve kterém je zaznamenána délka zkušební doby, tak i uložené povinnosti a omezení, která určil ve svém rozhodnutí soud nebo státní zástupce. V plánu dohledu se také nalézají další podmínky výkonu dohledu - např. četnost konzultací nebo spolupráce klienta s dalšími osobami a subjekty. Během jednání o podmínkách výkonu dohledu úředník klienta seznamuje s možnými důsledky v případě neplnění probačního plánu dohledu (Matoušek a kol., 2005:292-293).

Klient je v rámci úvodních schůzek poučen o podmínkách dohledu, které jsou souhrnně zaznamenány v poučení o výkonu dohledu, ke kterému svým podpisem musí vyjádřit souhlas. Probační úředník klienta dále upozorní na povinnosti vyplývající ze zákona č. 40/2009 Sb., jakou je například nahlášení změny bydliště a všech případných překážek a okolností neplnění probačního plánu dohledu jako je nemoc, úraz atd., tyto okolnosti je povinen i prokazatelně doložit (Matoušek a kol., 2005:75-76).

Probační plán dohledu

Probační plán dohledu je klíčovým prostředkem spolupráce mezi klientem a pracovníkem ve výkonu dohledu. Štern a kol. (2010:78) ve své publikaci definuje probační plán jako „*zásadní dokument, v němž se odráží zjišťování informací, analýza rizik a potřeb pachatele.*“ V probačním plánu jsou tedy stanoveny potřeby, ale i rizika klienta, proto je nutné plán v pravidelných intervalech vyhodnocovat a aktualizovat, a to i z důvodu toho, aby bylo jasné, které z povinností, úkolů a omezení už jsou klientem splněny a které stále platí. V plánu se často řeší finanční situace klienta – jeho zadluženost, z toho důvodu je zde stanoven postup splácení dluhů, případně možnost splátkového kalendáře či oddlužení klienta. Další nedílnou součástí odborné práce pracovníka PMS je osobní návštěva v místě bydliště klienta. Návštěvou pracovník pozná přirozené sociální prostředí klienta, udělá si představu o jeho sociálním zázemí a vztazích. Návštěva mu dává možnost potvrdit si informace sdělované klientem na konzultacích (Štern a kol., 2010:78-79).

Probační resocializační program a zpráva o průběhu dohledu

Probační resocializační program je Metodickým standardem probace (in Štern a kol., 2010:81) definován jako „*specializovaný program realizovaný externím poskytovatelem, tj. subjektem stojícím mimo PMS.*“ V České republice se jedná především o poskytovatele z řad nestátních neziskových organizací. V případě, že se klient účastní nějakého programu, je pracovník PMS v přímém kontaktu s poskytovatelem programu a po ukončení programu se mu musí do rukou dostat závěrečná zpráva shrnující dosažené výsledky práce s klientem. Programy se mohou rozlišovat dle velikosti cílové skupiny, na programy individuální a skupinové (Štern a kol., tamtéž).

Zpracování zprávy o průběhu výkonu dohledu je povinností probačního úředníka. Tato zpráva musí být vytvořena pravidelně jednou za 6 měsíců, dá se rozdělit přibližně na tři části. První část se zabývá, jakým způsobem a kde klient žije, tedy poměry klienta, jeho pobytem, zaměstnáním a aktuální osobní situací. Druhá část hodnotí, jestli a jakým způsobem klient plní plán dohledu, soudem stanovené povinnosti a omezení, popř. další povinnosti vyplývající ze zákona. Třetí část zprávy se věnuje samotnému průběhu dohledu a úředníkovu zhodnocení spolupráce s klientem. Pracovník zde posoudí, zda klient skutečně spolupracoval, dostavoval se včas, plnil vše, co mu stanovil plán dohledu atd. Ve zprávě je také zaznamenán návrh pracovníka na další průběh dohledu, na konkrétní kroky v další části zkušební doby

podmíněného odsouzení. Po skončení zkušební doby na základě všech zjištěných informací pracovník vypracovává závěrečnou zprávu o průběhu dohledu. Prostřednictvím této zprávy se jednoznačně vyjádří, zda odsouzený plnil podmínky dohledu a uložené povinnosti a omezení. Závěrečná zpráva se od průběžné zprávy liší pouze tím, že hodnotí dohled za celé období. Tato zpráva se uplatňuje jako jeden z podkladů pro soud, díky kterému poté soud rozhodne, zda se klient ve zkušební době osvědčil (Štern a kol., 2010:81-82).

1.3 Mediační činnost

Mediační činnost se dle Vetešky (2015:104) šířila zejména v občanskoprávních a obchodních věcech a na přelomu 70. a 80. let 20. století, poté více i v trestněprávní oblasti. V současnosti je mediace v zahraničí uznávána jako důležitá mimosoudní cesta při řešení sporů. Mediace je hojně rozšířená a oblíbená v USA, Kanadě, Austrálii a západní Evropě, kdežto v České republice se začala uplatňovat až po roce 1989 (Veteška, 2015:104-105).

Mediační činnosti jsou dle Štern a kol. (2010:39) „*odborné postupy pracovníků PMS realizované v přípravné fázi trestního řízení před rozhodnutím státního zástupce či soudce.*“ Mediační činnosti jsou prováděné s cílem urovnání konfliktního stavu, který vznikl na základě trestného činu. Jedná se o přímé setkání oběti a pachatele, případně další osoby – zástupce postižené komunity za účasti nestranné osoby – mediátora, jehož úkolem je proces usměrňovat. Pracovníci PMS zde vystupují jako zprostředkovatelé mediace, tedy setkání obviněného a poškozeného.

V situaci, za které nelze mediaci realizovat, vykonává PMS tzv. jiné činnosti směřující k urovnání konfliktního stavu. V rámci těchto činností se jedná o spolupráci pracovníka PMS s pachatelem, obětí a zástupci postižené komunity a dalších osob. Cílem mediačních činností je také bezesporu odstranění příčin, které vedly pachatele k trestné činnosti a dále zpracování podkladů pro rozhodnutí soudce nebo státního zástupce (Štern a kol., 2010:39-40).

PMS je pověřena zákonem o PMS k výkonu mediace v trestních věcech. PMS provádí mediaci bezplatně a pouze se souhlasem obou stran, tj. obviněného i poškozeného (www.pmscr.cz, 29.6.2017). Příprava a samotné uskutečnění mediace probíhá zpravidla ve fázi přípravného řízení. Klade se tak na pracovníka požadavek nestrannosti, vyváženosti postupu a respektování presumpce nevin. Role pracovníka – mediátora během společného

setkání spočívá i v zajišťování stejné pozornosti potřebám obou stran. V této fázi řízení je pro obě strany – oběť i pachatele spolupráce s PMS dobrovolná. Pracovník si během ní snaží získat jejich důvěru, která významně ovlivňuje rozhodnutí o účasti na mediaci (Štern a kol., 2010:40-41).

Činnost PMS v přípravném řízení může začít až poté, co bylo sděleno obvinění pachateli a středisko PMS se o tom prostřednictvím policejního orgánu, státního zástupce či soudce dozví. Středisko PMS však mohou oslovit i samotní obvinění, či poškození nebo někdo z okruhu jejich blízkých. V zájmu PMS je snaha zahájit svou činnost co nejdříve, v ideálním případě ihned, jakmile došlo k zahájení trestního stíhání. V počáteční fázi trestního řízení se očekává větší motivace pachatele, co se týče jeho spolupráce s PMS. Včasný vstup oběti méně závažného trestného činu do případu je v jejím zájmu. Nabízí se jí tak výhoda co nejrychlejšího nabytí morální a materiální satisfakce (Štern a kol., 2010:41).

Indikované kazuistiky mediace

Je nezbytné uvědomit si, že ne každý případ je k mediaci vhodný. Holá a kol. (2013:329) uvádí, že „*případy vhodné pro mediaci si vytipovávají také pracovníci PMS, kteří se k projednávaným trestním věcem dostávají díky spolupráci s orgány činnými v trestním řízení*“. Pro vytipování vhodného případu se stává významným, když se pachatel dozná a chce napravit to, co svým činem způsobil. Mediace se dále považuje za vhodnou u osob, které se už před spáchaným činem znaly a mají spolu nějaký konflikt. Nejčastěji se jedná o konflikt mezi rodinnými příslušníky, sousedy či v místní komunitě. Mediace je bezesporu příhodnou u tzv. prvopachatelů, kteří se dopustili činu poprvé a projevují snahu po odčinění vzniklé újmy. V neposlední řadě má mediace své opodstatnění u mladistvých pachatelů, kde obsahuje značný výchovný prvek a tím se může z velké části podílet na snížení rizika recidivy (Štern a kol., 2010:41-42).

Mediační proces

Černíková (2008:194) představuje mediační proces, probíhající ve třech fázích. Každá fáze se liší specifickými cíli. Pro přípravnou fázi je stanoven cíl zjištění, zda je vůbec zájem o mediaci, a tedy dosažení dohody o tomto způsobu alternativního řešení trestní věci. Stěžejním cílem této fáze se pro pracovníka stává rovněž shromáždění všech dostupných informací, aby mohl porozumět vzniklému konfliktnímu stavu, který bude v rámci mediace řešen. Ve fázi realizace mediace dochází k vyjádření všech existujících řešení a následně se cílem stává

dosažení shody na konkrétním řešení. Ve třetí fázi - fázi konečné dochází již k provedení vybraného řešení a splnění všech požadavků z něho vyplývajících.

Mediaci předchází individuální konzultace mediátora se stranami sporu. Oběma stranám se tak dostává možnost vyjasnit si všechny otázky. Tyto individuální konzultace mediátorovi slouží k mapování názorů, potřeb a zájmů stran s ohledem na možnou realizaci mediačního setkání. Během rozhovoru s obviněným si pracovník vyslechne tzv. klientův příběh trestného činu, ke kterému pokládá otázky, sloužící k lepšímu pochopení toho, co se stalo. Otázky typu: „Co Vám dělá největší starosti?“, „Uvědomujete si, v jaké situaci je poškozený?“ mají vést pachatele k přijetí odpovědnosti za následky trestného činu. Pracovník mu nenabízí řešení postupu, nýbrž ho motivuje k úvahám o možnostech nápravy spáchaného činu. Na konci konzultace může být klientovi nabídnuto zprostředkování setkání s poškozeným. Smyslem konzultace s poškozeným je zplnomocnění klienta, jeho podpora k aktivitě k řešení způsobené újmy a vyjádření jeho zájmů a potřeb. Pomocí otázek se pracovník opět snaží porozumět události z pohledu poškozeného, zjistit jeho potřeby a následně hledat formy spolupráce, jako například společné setkání s pachatelem. V případě, že obě strany souhlasí, dojde ke společnému setkání – mediaci. Zde obě strany převypráví událost trestného činu ze svého pohledu. Pokud se pachatel oběti omluví, znamená to důležitý krok v procesu mediace. Omluvu oběť většinou vidí jako první krok k odstranění újmy vzniklé trestným činem. Cílem mediace v její závěrečné fázi je shrnutí dohodnutých řešení sporu a sestavení písemné dohody. Tato dohoda o nápravě vzájemných vztahů a náhradě škody obsahuje vzájemné závazky a povinnosti všech stran. Stává se poté přílohou závěrečné zprávy z mediace, která je soudcem nebo státním zástupcem užívána jako podklad pro další rozhodnutí (Štern a kol., 2010:42-46,49-52).

V praxi se mediační proces skládá z 1 až 3 mediačních sezení. Jednotlivé sezení, které může být realizováno společně nebo odděleně, trvá průměrně 2 až 3 hodiny. Každé mediační sezení mediátor uzpůsobí druhu sporu, potřebám a možnostem obou stran, tak i svému stylu. Během mediačního procesu se typy jednání (společné, oddělené) mohou s ohledem na okolnosti sporu a potřeby stran kombinovat. Doporučuje se ovšem od počátku společné setkání, kde budou strany schopny samostatně o situaci komunikovat a mohou se tak přiblížit k přijatelnému kompromisu. Naopak od počátku sezení oddělené je vhodnější u sporů, kde se dá očekávat silné emoční vypjetí jedné nebo více stran, kde hrozí útok a manipulace jedné strany druhou. Sezení oddělené je tak příznačné pro případy domácího násilí. Ve všech fázích

mediačního procesu mediátor uplatňuje individuální přístup. Své mediační a komunikační schopnosti vzhledem ke stranám sporu nejvíce uplatňuje v závěrečné fázi. V takovém případě se snaží soupeření a boj stran přeměnit ve vzájemnou spolupráci – komunikaci o možném budoucím přijatelném řešení (Veteška, 2015:110-111).

1.4 Cílové skupiny

Cílovou skupinou PMS jsou osoby, které byly obviněny nebo odsouzeny za trestný čin a osoby, které byly trestným činem poškozeny. Dále se také užívá termínu klienti PMS, které lze dělit na klienty obviněné a klienty poškozené. PMS spolupracuje nejen s dospělými pachateli trestných činů, ale i s pachateli mladistvými ve věku 15-18 let, kteří se dopustili provinění. Pracovníci PMS se rovněž věnují i dětem mladším 15 let, které se dopustily činu jinak trestného (Matoušek a kol., 2005:284).

Pachatelé trestných činů (provinění)

Jedná se o osoby, s nimiž PMS pracuje v rámci svých jednotlivých agend. Ve fázi před rozhodnutím státního zástupce nebo soudce pracuje PMS především s tzv. dobrovolnými klienty, kdy středisko PMS osloví klient sám, popřípadě jeho obhájce, zmocněnec, advokát nebo je konání zahájeno na popud ze strany policejního orgánu, státního zástupce nebo soudce. PMS se v takových případech snaží podporovat motivaci klienta, aby řešil následky svého činu, zajišťuje podklady pro rozhodnutí soudce nebo státního zástupce. Současně vytváří podmínky pro uložení některé z alternativ k trestu odnětí svobody. Zvláštní skupinou klientů, se kterou PMS zde pracuje, jsou tací, u nichž byla nahrazena vazba dohledem nebo jiným opatřením. Klientův kontakt v takovém případě již není dobrovolný, neboť má povinnost dodržovat podmínky pravidelného osobního kontaktu s úředníkem PMS a umožňovat kontrolu plnění podmínek stanovených v rozhodnutí o náhradě vazby dohledem (Matoušek a kol., 2005:284).

Po vydání rozhodnutí soudce nebo státního zástupce se klienty PMS stávají osoby, kterým byla uložena některá z alternativ k potrestání nebo trestu odnětí svobody, u dětí mladších 15 let a mladistvých některé z opatření, nebo případně další omezení nebo povinnost. Interakce PMS s klientem má zde spíše kontrolní charakter, neboť PMS zajišťuje výkon těchto trestů a opatření. V případě neplnění uložené povinnosti se klientovi může AT

například přeměnit v trest nepodmíněný. Kontrola zde však nemusí být jedinou činností PMS. PMS může klientovi poskytnout pomoc a směřovat ho k vedení budoucího řádného života. Klienty PMS se stávají i osoby podmíněně propuštěné z VTOS, kterým byl současně stanoven dohled probačního úředníka – tzv. parole. Úředník PMS může i v této části řízení zprostředkovat mediaci, nebo případně nabídnout jakoukoliv jinou aktivitu, která by napomohla k urovnání následků spáchaného činu (Matoušek a kol., 2005:285).

Osoby poškozené trestnou činností

Podle Šterna a kol. (2010:206) je poškozený či oběť trestného činu „*každá osoba, již byla způsobena škoda na zdraví či na majetku.*“ Osoby poškozené trestnou činností musí souhlasit se spoluprací s PMS. Oblast klientů – osob poškozených trestnou činností však není omezena. Jedinou podmínkou je výše zmíněný souhlas se spoluprací s PMS. PMS s poškozenými osobami kooperuje v rámci celého procesu trestního řízení. Poškozeným je k dispozici určitá psychosociální pomoc, jsou jim poskytovány informace důležité pro proces řízení, tak i informace o službách, které jsou klientům v regionech k dispozici. Kromě zmíněné pomoci může být PMS zprostředkována mediace mezi poškozeným a obviněným (Matoušek a kol., 2005:285).

2 ROLE SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA

V odborné literatuře lze nalézt celou řadu vymezení práce sociálních pracovníků. Tuto skutečnost lze považovat za možný důvod problematičnosti ne zcela jednoznačného chápání role sociálního pracovníka v laické veřejnosti, ale i v samotném resortu sociální práce. Role sociálních pracovníků vychází z definice sociální práce, které je věnována následující podkapitola.

2.1 Definice sociální práce

Sociální práce je vědním oborem, který má své vlastní definice, základní terminologii, metody a historický vývoj. Definice sociální práce existuje velké množství. Na tuto skutečnost upozorňuje například Navrátil (in Matoušek a kol., 2012:183), který představuje několik různě navržených definic sociální práce. Obor sociální práce se však neustále vyvíjí, a proto nelze žádnou z definic považovat za vyčerpávající. Pověštinou se odborníci shodují na vymezení sociální práce jako odborné vědecké disciplíny, která se zaměřuje na pomoc jednotlivcům, skupinám či komunitám k sociálnímu fungování a vytvoření k tomu příznivých společenských podmínek.

Navrátil (in Matoušek a kol., 2012:184) definuje také cíl sociální práce, který lze podle něj označit za podporu sociálního fungování klienta v situaci, kdy je tato potřeba jedincem nebo skupinou pocíťována a vyslovena. Jankovský (2015:35) vystihuje zaměření sociální práce poněkud širěji. Její záběr označuje za *„komplexní, celostní přístup, který zahrnuje biologické, sociologické, psychologické i spirituální aspekty životní situace klienta.“*

Globální definice sociální práce, která byla schválena Mezinárodní federací sociálních pracovníků v červenci 2014 v Melbourne, uvádí, že sociální práce je *„praktická profese a vědecký obor, které podporují sociální změnu, sociální soudržnost, práva a svobodu lidí. Zásady sociální spravedlnosti, lidských práv, kolektivní zodpovědnosti a respektování rozdílností jsou základem sociální práce. S pomocí teorií sociální práce, sociálních věd, humanitních oborů a tradičních (původních) poznatků, sociální práce zapojuje lidi a struktury do řešení problémů života a do posilování sociálního blaha“* (www.mpsv.cz, 23.10.2017).

Obsáhlejší pojetí a definici pojmu představuje například Matoušek a kol. (2013b:11), který sociální práci vymezuje jako *„společenskovědní disciplínu i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů...“*. Tato

definice vysvětluje cíle, ke kterým by měla opatření v praxi sociálních pracovníků směřovat. Mühlpachr (2006:7) se připojuje se svou definicí sociální práce, kterou vymezuje jako „*vědecky fundovanou odbornou disciplínu, která speciálními pracovními metodami zajišťuje provádění péče o člověka na profesionálním základě*“.

Výše citovanou globální definici sociální práce lze aplikovat také na oblast PMS ČR a činnost jejich pracovníků. V definici je uvedeno, že sociální práce je činností, která se zaměřuje na problémy jednotlivců. Pracovníci PMS v rámci výkonu svého povolání rovněž pracují s jednotlivci. Jedná se o jedince, kterým byl uložen trest OPP nebo dohled probačního pracovníka. Účelem bylo na výše uvedeném poukázat na bližší vysvětlení pojmu sociální práce a jejích znaků, které jsou v praxi realizovány prostřednictvím pracovišť sociálních služeb, ke kterým lze s jistotou zařadit také střediska PMS. Z výše zmíněného je zřejmé, že definici sociální práce, schválenou Mezinárodní federací sociálních pracovníků, PMS svým posláním a činností probačních pracovníků naplňuje.

Matoušek a kol. (2013b:12) zmiňuje velké rozdíly mezi jednotlivými kulturami a státy, zasahující teoretické pojetí sociální práce, tak i výkon těchto činností v praxi. Dále připomíná fakt, že nelze určit globálně platný přehled cílů sociální práce. Východní země (Indie, Čína, Japonsko) v oblasti poskytování sociálních služeb podporují spíše rodinu než jedince. Americké sociální služby se od evropských služeb liší větším zdůrazňováním role dobrovolníků a menším podílem řízení od státu. Rozdílů v pojetí sociální práce je opravdu mnoho, dokonce ani v rámci Evropy nelze zcela stoprocentně sloučit základní východiska. V některých zemích západní Evropy se například rozvinul obor sociální pedagogika, kterému se však v jiných evropských zemích nevěnují.

Paradigmata sociální práce

Obor sociální práce má stejně jako další vědy svůj teoretický rámec, tj. svá teoretická východiska. Na pojem paradigma sociální práce Květenská (2007:33) nahlíží jako na vědecký přístup, způsob nazírání či pojetí sociální práce. V současné době jsou v české literatuře diskutována tři pojetí sociální práce, která ve svých publikacích přibližuje především Navrátil. Jedná se o terapeutické paradigma, reformní a poradenské. Tato paradigmata se formovala ve 20. století a dle Payneho se tyto tři přístupy odlišují jednak svými filozofickými východisky, tak i praktickými důsledky (Navrátil in Květenská 2007:33). Květenská ve své publikaci shrnuje poznatky Navrátila.

a) Terapeutické paradigma

První paradigma je označováno jako terapeutické. Jedná se o sociální práci jako terapeutickou pomoc, jejímž cílem je zabezpečení psychosociální pohody jednotlivcům, skupinám i komunitám. Zdůrazňována je zde komunikace ve vztahu s klientem. Zmíněná komunikace je vnímána jako prostředek, kterým si jedinci mohou získat větší kontrolu nad sebou a svými pocity, tak i způsobem života (Navrátil in Květenská 2007:33).

b) Reformní paradigma

Za cíl druhého paradigmatu je označena reforma společenského prostředí. Hovoří se zde o vizi společenské rovnosti v různých oblastech společenského života, kterými jsou například společenské třídy, věkové skupiny či problematika gender. V rámci reformního paradigma sociální práce se objevuje představa, že podpora spolupráce a solidarity v určité společenské skupině pomohou utlačeným získat vliv nad vlastními životy. Sociální práce se proto soustředí na zmocňování (*empowerment*) klientů sociálních služeb, tak aby se mohli podílet na změnách na společenském životě. Toto pojetí sociální práce reflektuje existenci elit, vznik nadřazenosti a kýženu společenskou změnu za účelem možnosti osobního i sociálního rozvoje, kterého však za nerovných společenských podmínek nelze dosáhnout (Navrátil in Květenská, 2007:33-34).

c) Poradenské paradigma

Třetí paradigma sociální práce je pojmenováno jako sociálně-právní pomoc neboli poradenské paradigma sociální práce. Cílem je zde poskytnutí pomoci klientům prostřednictvím informací, kvalifikovaným poradenstvím, zpřístupňováním zdrojů, tak i mediací. Sociální fungování je zde podmíněno schopností zvládat problémy a přístupem k odpovídajícím informacím a službám. Dle tohoto pojetí je zapotřebí vycházet vstříc individuálním potřebám a zároveň zlepšovat systém nabízených sociálních služeb. Snahou poradenského paradigma sociální práce se rozumí změna společnosti a jejích institucí, aby lépe odpovídaly potřebám klientů (Navrátil in Květenská, 2007:34).

d) Spirituální paradigma

V publikacích velmi málo zmiňované je paradigma spirituální či duchovní. Jedná se o nové paradigma sociální práce, které zmiňuje například Kalina a kol. (2015:124) v souvislosti s léčbou závislostí. Toto paradigma je ceněno především s ohledem na roli v podpoře

smysluplnosti života v procesu úzdravy ze závislosti. Příkladem může být jeho úloha při obnově pocitu vlastní hodnoty a vědomí smyslu při praktickém jednání.

Sociální práce, její teorie a praxe, je oborem, který se neustále vyvíjí, neboť reaguje na to, jak určití lidé v určitém čase a určitém místě vnímají sociální problémy. V návaznosti na tyto reakce a současné priority se mění počet sociálních pracovníků, tak i jejich zaměření činnosti. Výkon profese sociální práce navazuje na profese jiné, příbuzné. Z nejbližšího okruhu k sociální práci lze zvolit profese zdravotníků, psychologů, právníků, policistů, pedagogů, představitelů státní správy a samosprávy (Matoušek a kol., 2013b:12).

Tomeš (2014) za účelem identifikace obsahu sociální práce vychází z následujících klíčových termínů:

- úsilí o sociální soudržnost
- boj proti sociální vyloučenosti
- úsilí o realizaci sociálních práv každého člověka
- úsilí o realizaci sociální solidarity s potřebnými jedinci, kteří si nemohou nebo neumí pomoci sami.

Sociální práce v praxi

Obecně lze konstatovat, že sociální práce nachází své využití tam, kde se lidé dostávají do kontaktu se svým prostředím. Svou úlohu sociální práce spatřuje v umožnění lidem rozvíjet své možnosti, obohacovat životy a zabraňovat selhání. Hovoří se o ni jako o provázaném systému hodnot založených na úctě v rovnost a důstojnost všech osob. Zmíněné hodnoty sociální práce jsou zakotveny v národních a mezinárodních etických kodexech. Sociální práce staví do popředí principy lidských práv a společenské spravedlnosti. Odborné sociální intervence jsou zaměřeny na zvládnutí potíží a vyvolání změny, a to jednak v životě jedinců a jejich rodin, tak i v rámci společnosti. Sociální práce se ve své praxi konkrétně zaměřuje na společenské bariéry, nerovnosti a nespravedlnosti. Využívá k tomu celou řadu postupů a činností. Mezi způsoby intervence lze zařadit poradenství, klinickou sociální práci, skupinovou práci, sociálně pedagogickou práci a rodinnou terapii. Za další odborné intervence lze zmínit například organizování komunit a zapojení do společenských a politických akcí s dopadem na sociální politiku a ekonomický rozvoj. O celkovém zaměření

sociální práce se hovoří jako o společném, nicméně priority se v každém státě na základě kulturních, historických a socio-ekonomických podmínek různí (www.socialnirevue.cz, 24.10.2017).

Černíková (2008:8-9) si všímá zvýšení počtu sociálních pracovníků, kteří se věnují péči o jedince mající konflikty se zákonem a s problémy se sociální reintegrací. Danými sociálními pracovníky, u kterých se takový nárůst projevuje, míní kurátory pro mládež a sociální pracovníky v terénu – sociální asistenty. Dále pozoruje rozšiřování sociálních institucí, které jsou zacíleny na pomoc odsouzeným nebo propuštěným z výkonu trestu a z výkonu ochranné výchovy nebo ochranného léčení během jejich integrace do společnosti. K tomuto tématu dále doplňuje, že poněkud nepříliš početný systém státních institucí je také rozšiřován, a to o nestátní instituce z popudu občanských aktivit či charitativních a církevních sdružení.

Oblast sociální práce nabízí široké možnosti uplatnění sociálních pracovníků. V resortu Ministerstva práce a sociálních věcí tím může například být oblast týkající se sociálních služeb, kurátorů, sociálně právní ochrany či péče o rodinu. Z resortu Ministerstva vnitra lze uvést sféru prevence sociálně patologických jevů. Sociální pracovník může své uplatnění nalézt rovněž v léčebnách, ústavní péči, ve střediscích výchovné péče či při práci s různými typy patologických závislostí. V rámci Ministerstva spravedlnosti se může zařadit na pracovní pozice v PMS ČR či ve věznicích. Mimo výše jmenovaných resortů se sociální pracovník může uplatnit na úrovni obcí, kde může například zajišťovat sociální služby, prevenci nebo sociálně právní ochranu. V neposlední řadě se lze se sociálními pracovníky setkat i v rámci nevládních neziskových organizací, jakými jsou například nadace a nadační fondy (Květenská, 2007:29-30).

V literatuře se lze obvykle setkat s dělením činnosti v sociální práci na mikroúroveň, mezoúroveň a makroúroveň. Zmíněné dělení uvádí například Matoušek a kol. (2013b:14) a Květenská (2007:30-31). Na mikroúrovni sociální pracovníci pracují formou tzv. případové práce, která má za cíl podporovat klientovy schopnosti vyrovnat se s problémy. Jedná se o poradenství, streetwork, sociální kontrolu a dohled, mediaci či administrativní práci. V rámci střední úrovně se sociální pracovníci zaměřují na práci s rodinou a malými skupinami. Jejich činnosti zde tvoří rodinná terapie, nespécifická skupinová terapie a jakékoliv aktivity se skupinou nebo organizované aktivity pro rodiny. Na makroúrovni se sociální pracovníci

zaměřují na sociální politiku a management. Nejčastějšími činnostmi na této úrovni bývá sociální analýza, supervize a sociální výzkum.

Sociální práce zaujímá významnou roli v trestní justici, a to zejména v probaci a mediaci. Tuto skutečnost potvrzuje také výrok Černíkové (2008:19), která uvádí, že „*Fungování Probační a mediační služby ČR v naší justici vytváří další pole působnosti sociální práce u jedinců v situaci konfliktu se zákonem.*“ Jak již bylo uvedeno, v probaci a mediaci se prolínají dva důležité prvky – pomoc a kontrola. Nabízí se však otázka týkající se jejich vzájemné vyváženosti. Balancování mezi pomocí klientovi a jeho kontrolou se však objevuje v každé jednotlivé oblasti sociální práce. Elichová (2017:97) například podotýká, že rovnováha těchto dvou prvků, tak i kvalita sociální práce z velké části závisí na osobnosti konkrétního sociálního pracovníka a jeho předpokladech a kompetencích, které budou blíže rozebrány v následující kapitole.

2.2 Kompetence sociálního pracovníka

Pojmu kompetence sociálního pracovníka se věnuje například Havrdová (in Matoušek a kol., 2013b:15), která kompetence chápe jako „*funkcionální projev profesionální role.*“ Obecně lze konstatovat, že se v různých profesích klade velký důraz na kompetence jednotlivých pracovníků, tak i odborníků. Konkrétní kompetence sociálního pracovníka, tedy způsobilosti k výkonu profese, představuje například Tajanovská (in Jankovský, 2015:30-31). Ze stěžejních kompetencí sociálních pracovníků jmenuje sociální šetření, zabezpečení sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitaci.

Všechny zmíněné kompetence sociálních pracovníků obohacuje nejen vlastní praxe a profesní růst v daném oboru, ale rovněž nelze opomíjet ani další odborné vzdělávání. Právě další odborné vzdělávání je pro sociálního pracovníka, dle Zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, povinné, neboť prostřednictvím něho si obnovuje, upevňuje a doplňuje kvalifikaci. Prostřednictvím zmíněného dalšího či celoživotního vzdělávání získané pracovníkovy klíčové kompetence získávají stále větší místo. Přičemž Tajanovská (in Jankovský, 2015:31) klíčové kompetence chápe jako „*schopnosti přesahující hranice*

povolání a profese.“ V rámci vzdělávacích seminářů je velká část věnována tzv. měkkým dovednostem, konkrétně například komunikaci a kooperaci.

Kompetencemi sociálních pracovníků s akademickým vzděláním se ve své publikaci podrobněji věnuje Matoušek a kol. (2013b:15-16), kde dle Zastrowa (1995) uvádí současnou formulaci žádoucích kompetencí sociálního pracovníka. Ze stěžejních kompetencí sociálního pracovníka lze zmínit:

- Dovednost uplatňovat teorii v praxi
- Pracovat v souladu s etickými principy sociální práce
- Schopnost profesionálně využívat vlastní osobnost
- Využívat svých znalostí při práci se specifickými problémy
- Dokázat komunikovat s různými typy klientů, kolegů i veřejností
- Umět poskytovat supervizi a konzultace dle své specializace atd.

Tajanovská (in Jankovský, 2015:31) dále uvádí standardně vyžadované kompetence ve všech odvětvích hospodářství, tudíž i v oblasti sociálních služeb:

- Komunikativnost a kooperace
- Tvořivost a schopnost řešit problémy
- Samostatnost a výkonnost
- Odpovědnost
- Schopnost uvažovat a učit se
- Schopnost zdůvodňovat a hodnotit.

Ze zaměření sociální práce, tedy sociálního fungování, tak i komplexního přístupu je zřejmé, že sociální pracovník nemůže a ani by neměl pomáhat klientovi hledat řešení jeho složité životní situace sám, ale spíše jako člen odborného týmu tvořeného odborníky z oblasti psychologie, pedagogiky či speciální pedagogiky, zdravotních věd apod. Specifické znalosti a dovednosti každého člena jsou účelně uplatňovány se záměrem pomoci klientovi nacházejícímu se v obtížné životní situaci, kterou by bez externí pomoci a podpory nebyl schopen momentálně zvládnout (Michelová in Jankovský, 2015:35).

Sociální pracovník pracuje s řadou cílových skupin. Při práci s klienty se pracovník přirozeně orientuje na jejich silné stránky a jejich schopnosti a rovněž se snaží podporovat rozvoj jejich potenciálu k řešení jejich vzniklé situace. Výčet cílových skupin sociální práce je

uveden například v publikaci Matouška a kol. (2013b:13). Sociální pracovník pracuje s klienty, jejich rodinami, s místními komunitami, s přirozenými skupinami (např. parta mládeže na sídlišti), tak i s uměle vytvořenými skupinami (např. skupiny osob ve vězení). Sociální pracovník například rovněž pracuje s organizacemi, kam vstupuje jako expert a podílí se na řešení problému v nich, například formou supervize, případně jeho práce v organizaci může spočívat v řízení činnosti agentur poskytujících sociální služby. Sociální pracovník může působit také jako expert při přípravě některých zákonů a vyhlášek a zároveň jako oponent se k takovým návrhům vyjadřuje.

Dle Matouška a kol. (2013b:44) se sociální pracovník „*pohybuje v rámci práv a povinností definovaných právním systémem, zaměstnavatelem a profesními standardy*“. Toto rámcové vymezení role sociálního pracovníka je podstatné, neboť sociální pracovník proniká do života klientů a je tak žádoucí, aby toto právo zasahovat bylo legitimní. Pravidla zaujímají významnou roli, neboť zajišťují klientům ochranu pracovníkem zjištěných detailů z jejich života. Role sociálních pracovníků se vertikálně a horizontálně odlišuje. Zmíněnou diferenciaci rolí uvádí například Tomeš (2014), který představuje strukturu rolí sociálních pracovníků v následujících bodech:

Vertikální členění rolí a tomu odpovídajícího vzdělání

- Ošetřovatelství v ústavech
- Asistence doma
- Terénní služby
- Domácí péče
- Ambulantní služby
- Poradenství
- Supervize
- Management

Horizontální členění rolí podle oboru, ve kterém jsou služby poskytované

Sociální práce v:

- sociálních službách
- zdravotnických službách
- školských zařízeních

- věznicích a PMS
- personálních útvarech organizací
- veřejné správě, atd.

Výše uvedené odlišné role sociálních pracovníků avšak mají něco společného. Definují sociální potřeby jednotlivců, podporují sociální začleňování, posilují kvalitu života osob či je zapojují do sociálních struktur a do řešení problémů života. Z dalších společných charakteristik práce sociálních pracovníků Tomeš (2014) uvádí respektování práv a svobodu jedinců, podporování sociální změny v komunitách a sociální soudržnosti v regionech. Všemi těmito znaky se sociální práce odlišuje od jiných pomáhajících profesí.

Sociální práci, jako jednu z pomáhajících profesí, Matoušek (2003:149) charakterizuje jako profesi vznikající v návaznosti na slábnoucí úlohu rodiny a jiných tradičních systémů sociální podpory. Dále podotýká institucionalizované poskytování této podpory jako cíl pomáhajících profesí. Tomeš (2014) se připojuje s vymezením sociální práce vůči ostatním sociálním vědám a profesím. Uvádí, že profese sociálních pracovníků se od zbytku pomáhajících profesí různí především v komplexní diagnostice individuálního případu a v zjišťování jeho zdravotní, psychologické, sociální, ekonomické a právní dimenze. Ve spolupráci s ostatními odborníky jej pak na základě toho řeší. Takový postup se označuje jako tzv. „Case management“.

Obecně lze konstatovat, že práce sociálního pracovníka vychází ze zásad uvedených v Etickém kodexu sociálních pracovníků České republiky. Sociální pracovník dbá na dodržování lidských práv jednotlivců i skupin, tak jak jsou zakotveny v Chartě lidských práv Spojených národů a v Úmluvě o právech dítěte. Sociální pracovník tedy bezpodmínečně respektuje důstojnost člověka bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, rasu, barvu pleti, náboženství, zdravotní stav, sexuální orientaci, věk, ekonomickou situaci a další. Dále je pracovník zavázán respektovat klientovo právo na seberealizaci, ovšem pouze do té míry, dokud to neomezuje právo dalších osob. V neposlední řadě pracovník pomáhá nejen jednotlivcům, ale i rodinám, skupinám, komunitám a dobrovolným společenským organizacím svými znalostmi a dovednostmi při řešení jejich konfliktů se společností. Své znalosti, dovednosti a zkušenosti je pracovník povinen použít při rozvoji svých klientů. Sociální pracovník musí pochopitelně dávat přednost své profesionální odpovědnosti před svými soukromými zájmy a služby jím poskytované musí být na co nejvyšší možné odborné úrovni (www.socialnirevue.cz, 25.10.2017).

2.3 Intervence sociálního pracovníka s PMS

Způsoby intervence obsahují „*primárně na osobu zaměřené psychosociální procesy stejně jako zapojení do sociální politiky, plánování a rozvoje*“ (www.socialnirevue.cz, 24.10.2017). Jedná se zejména o poradenství, skupinovou práci, klinickou sociální práci, sociálně pedagogickou práci a rodinnou terapii. V neposlední řadě lze ze způsobů intervence sociální práce zvolit snahu pomoci lidem získat služby a zdroje v jejich společenstvích, tak i zapojení do společenských a politických akcí s efektem na sociální politiku a ekonomický rozvoj (tamtéž). Podle Matouška a kol. (2013b:104) bývá poradenství nejčastěji definováno jako odborné vedení jedince za pomoci psychologických poznatků. Nejčastějším prostředkem k získávání informací je uváděn rozhovor a dále techniky zaměřující se na zjišťování zájmů, nadání a schopností klienta.

Probační pracovníci bývají označováni za profesionální sociální pracovníky, jejichž specifické přístupy a postupy lze označit jako realizaci sociální práce v rámci jejich praxe. Intervencí, kterou při své práci s klienty používají, je především případová práce.

Intervence sociálního pracovníka ve výkonu trestu odnětí svobody

Obecně lze konstatovat, že administrativní činnost je důležitou a neodmyslitelnou činností, kterou musí každý pracovník vykonávat. Tento typ činnosti obsahuje evidenci a třídění informací a záznamů, které jsou stěžejní jako podklad pro výkon činnosti. Lešková (2013:59-60) se zabývá intervencemi sociálního pracovníka, konkrétně v oblasti VTOS. V rámci náplně administrativy ve VTOS je sociální pracovník zavázán vést:

- Osobní kartu odsouzeného, do níž zapisuje jedincovy sociální problémy a způsoby jejich řešení, tak i doklad o sociálním stavu odsouzeného
- Knihu návštěv, do níž zaznamenává návštěvy všech státních i nestátních organizací za účelem provedení aktivit sociální práce s odsouzenými
- Informace o důležitých změnách v projevech chování odsouzeného
- Evidenci o účasti odsouzených na skupinové formě sociální práce atd.

Dokumentaci o průběhu sociální práce s odsouzenými, vede sociální pracovník po záznamu do elektronického programu výkonu vazby a výkonu trestu už pouze v elektronické formě. Dalším úkonem sociálního pracovníka ve VTOS je vedení dokumentace o korespondenci s úřady. Všechny tyto písemnosti je povinen v souladu s interními předpisy archivovat. Sociální práci s obviněnými a odsouzenými sociální pracovník vykonává v souladu s předpisy upravujícími tuto oblast, jakým je například Zákon č. 169/1999 Sb., o VTOS.

Sociální práce s obviněnými a odsouzenými je prováděna například na základě písemné žádosti obviněného či odsouzeného, kdy se jedná o intervence a sociální poradenství. Sociální práce s těmito klienty může být dále navázána na základě stanoveného programu zacházení pro odsouzeného, dále dle rozvrhu činnosti specializovaného oddělení. Impulsem k navázání sociální práce s touto cílovou skupinou může být iniciativa probačního a mediačního úředníka, sociálního kurátora nebo jiných orgánů a institucí. V neposlední řadě k zahájení sociální práce s obviněným nebo odsouzeným může vést písemný podnět osoby jim blízké.

Lešková (2013:61-62) dále dle interních materiálů Generálního ředitelství Sboru vězeňské a justiční stráže Slovenské republiky doplňuje, že sociální pracovník provádí při nástupu odsouzeného na výkon trestu vstupní pohovor, prostřednictvím něhož se snaží zjistit informace ohledně jeho sociální situace. Dále se snaží získat informace o jeho aktuálních sociálních problémech, respektive o jejich možném vzniku. Následuje poučení o plnění vyživovací povinnosti, pokud je to v jeho případě aktuální. Všechny tyto získané poznatky zaznamenává do osobní karty odsouzeného. Kvalita sociální práce se odvíjí od průběhu prvního kontaktu sociálního pracovníka s odsouzeným. Za účelem získání co nejobjektivnějších informací o odsouzeném se používá metoda sociální diagnostika, prostřednictvím níž se zjišťují a hledají příčiny, které způsobily sociální problém. Po realizaci této fáze následuje plán sociální pomoci, který se odvíjí z poznání pozitivních vlastností a zkušeností v mezilidských vztazích odsouzeného, které je možné v resocializaci odsouzeného obnovit.

V období před propuštěním odsouzeného na svobodu odsouzenému sociální pracovník poskytuje informace týkající se především poskytování sociální pomoci v rámci postpenitenciární péče. V průběhu realizace sociální práce s odsouzenými má sociální pracovník v paměti zvláštnosti jednotlivých kategorií klientů, tedy žen, mužů a mladistvých.

V úvahu bere i jiná specifika vyplývající například ze stupně ostrahy a udržování podmínek bezpečnosti. Lešková (2013:63) dále zmiňuje termín sociální pomoc, která se využívá při řešení dané situace vhodně zvolenými metodami, formami a rozsahem. Podotýká, že sociální pomoc musí být individuální s ohledem na jedinečnost a potřeby každého odsouzeného jedince. Zmíněná sociální pomoc se uskutečňuje formou individuální i skupinové práce. Úkolem sociálního pracovníka je poskytování informací o možnostech řešení situace klienta, tak i jeho usměrňování prostřednictvím poradenské činnosti. Autorka se ve své publikaci dále podrobně věnuje postupu intervence sociálního kurátora pro mládež a sociálního kurátora pro dospělé.

2.4 Součinnost s dalšími pracovišti

V oblasti sociální práce má velký přínos práce multidisciplinárních týmů, jejichž kladné výsledky se projevují například v prováděných intervencích. Přínos spolupráce odborníků lze spatřovat především v řešení obtížných situací klientů, vyžadujících řešení na hraně působnosti více resortů či institucí. Kodymová (in Jankovský, 2015:5) upozorňuje na skutečnost, že multidisciplinární týmy se mohou ve svých podobách lišit, a že dokonce mohou fungovat v rámci jednoho konkrétního střediska sestaveného z více odborníků totožné profese nebo odborníků různých profesí.

Při řešení jakéhokoliv klientova problému musí sociální pracovník brát v potaz bio-psycho-sociální složku jeho problému. Podstatné je uvědomit si úzkou souvislost mezi všemi těmito složkami lidského žití a jejich vzájemné ovlivňování. Z toho je zřejmé, že je zapotřebí komplexní pojetí práce. Nutnou spoluprací odborníků z příbuzných oborů sociální práce zmiňují například autorky Hanušová a Hellebrandová (2006:9-10). Z oborů, z nichž sociální práce čerpá, a pro které je sama zároveň zdrojem poznatků, jmenují obor sociologie, pedagogika, psychologie, právo a medicína. Za příklad spolupráce sociálních pracovníků s psychologem lze kupříkladu zmínit pojetí rodinné terapie, v jejímž rámci se pracuje s celou rodinou. Spolupráce lze využít taktéž v oblasti práva, kde je důležité, aby docházelo k naprostému porozumění zákonům, které se klienta dotýkají. Porozumění zákonům však není jediným důvodem pro spolupraci s odborníky z oblasti práva. Autorky připomínají skutečnost, že zákony nejsou konstantní, nýbrž ustavičně se vyvíjející.

V případě, že se společným cílem stává pomoc druhému člověku, je k tomu nezbytné vzájemně komunikovat a jeden druhému předávat informace a zkušenosti. Izolovanou prací od ostatních pracovníků nelze takového cíle dosáhnout. Hanušová a Hellebrandová (2006:5) poukazují na potřebu interdisciplinárního přístupu a dále zmiňují možné poškození klientů způsobené nedostatkem spolupráce odborníků různých odvětví. Českému výrazu interdisciplinární přístup odpovídá anglický ekvivalent „Working together“, ze kterého jasně vyplývá, že by odborníci měli pracovat společně, tedy nikoliv vedle sebe a nezávisle na sobě. Autorky dále upozorňují na riziko nespolečné spolupráce jednotlivých institucí, které může vyústit až v klientovo ublížení, a to i přes to, že tyto instituce mohou vedle sebe fungovat na špičkové úrovni. Pozitiva, rovněž i přínos spolupráce lze nalézt v poskytnutí kompletní a rychlé péče.

Tajanovská (in Jankovský, 2015:29-30) multidisciplinární tým charakterizuje jako *„tým zastoupený představiteli rozličných profesí či specializací např. v sociálních službách, jehož hlavním cílem je poskytovat kvalitní sociální službu na základě znalostí individuálních potřeb uživatelů.“* Mezi členy takového týmu se vyskytují pracovníci i specialisté z mnoha oblastí činnosti související s poskytováním sociální služby. Tým tvoří kmenoví pracovníci, tak i externí odborníci. Obvykle se jedná o vedoucího pracovníka, sociálního pracovníka, zdravotního pracovníka, pracovníka v sociálních službách (tzv. klíčový pracovník), terapeuta atd. Nelze však opomenout ani dobrovolníky jako platné členy multidisciplinárního týmu. Dané týmy jsou budovány poskytovateli sociálních služeb především za účelem řešení náročných interdisciplinárních úkolů a naplňování konkrétních potřeb uživatele služby. Důležitým faktem zůstává, že by členové týmu měli mít přinejmenším jeden společný cíl a společný zájem, přičemž tím společným zájmem by pokaždé měla být kvalitně poskytovaná sociální služba.

Nutnost spolupráce sociálního pracovníka s ostatními odborníky připomíná taktéž Janebová (2013:126). Důvodem může být například to, že sociální pracovník během řešení životní situace klienta a podporování zvládat bariéry, které jsou překážkou jeho úspěšného sociálního fungování, se potýká s problémy, které přesahují jeho kompetence. Z právě uvedeného je tedy potřeba spolupráce více než zřejmá. Role sociálního pracovníka v interdisciplinárním týmu je důležitá a nezastupitelná. Důkazem může být například to, že sociální pracovník po celou dobu spolupráce s klientem sleduje jeho situaci jako celek, a tak může ostatním kolegům předávat důležité poznatky, které mají vliv na jejich specializovanou

práci a postup. K bezproblémové práci v interdisciplinárním týmu podotýká, že je rozhodující také to, jak sociálního pracovníka uznávají ostatní členové týmu.

Tajanovská (in Jankovský, 2015:31-32) zmiňuje základní kompetence sociálního pracovníka, který vede multidisciplinární tým:

- Sociální kompetence – schopnost rozeznávat potřeby, zájmy a napětí v týmu
- Kontaktní schopnost – schopnost nalézat přístup ke všem členům týmu a tým zastupovat navenek
- Kooperativní způsobilost – přispívat k vyvíjení účinné týmové spolupráce, a to uvnitř i navenek
- Integrovaná schopnost – přispívat k vytváření a udržování týmu
- Komunikační schopnost – projevovat se ve správném přijímání informací a v jejich přesnosti předávání dále
- Sebekontrola – podporovat udržování pozitivního sociálně psychologického klimatu uvnitř týmu
- Ovládání komunikačních technik – pomáhat důvěryhodně prezentovat a vyjednávat.

Autorky Hanušová a Hellebrandová (2006:6) rozlišují interdisciplinární spolupráci na tři úrovně:

1. Zvýšení povědomí o nutnosti spolupráce, získání informací o dalších resortech,
2. Výměna informací mezi profesionály (např. společné hledání řešení, interpretace různých odborníků),
3. Spolupráce při určitém konkrétním problému.

Dále představují formy interdisciplinární spolupráce, která se může odehrávat jako spolupráce mezi státním, vládním sektorem a nestátními, neziskovými organizacemi. Jedná se tedy na jedné straně o spolupráci státu s nestátními institucemi a na straně druhé o spolupráci jednotlivých organizací mezi sebou. Přičemž vládním sektorem se míní státní správa a samospráva a nevládním sektorem se rozumí například nadace a nadační fondy.

3 SYSTÉM KONTINUÁLNÍ SOCIÁLNÍ PÉČE

Kontinuální sociální péče o osoby ve VTOS a následně po jeho skončení patří k zásadnímu předpokladu úspěšné resocializace. Po amnestii prezidenta republiky se na začátku 90. let 20. století ukázalo, že chybí systémový charakter spolupráce sociálních kurátorů a zaměstnanců tehdejších nápravněvýchovných ústavů (Černíková, 2008:214).

Tato skutečnost mohla mít pravděpodobně vliv také na to, že se z cca 12 500 amnestovaných osob během následujících dvou let zhruba polovina pachatelů vrátila zpět především za majetkovou TČ (www.zpravy.idnes.cz, 13.11.2017). Výše zmíněné zkušenosti s realizovanou spoluprací a také spoluprací kurátorů pro mládež se sociálními pracovníky resortu Ministerstva spravedlnosti, která se odvíjela od povinností uložených orgánům péče o mládež trestním řádem, byly základem k transformaci dosud pouhé následné sociální péče v kontinuální sociální péči (Černíková, 2008:215).

Kontinuální sociální péče zahrnuje práci s klientem ve všech fázích trestního řízení, tedy ve vazbě či na svobodě, dále v průběhu soudního řízení i ve výkonu trestu. Za její záměr je označováno navázání vzájemného socioterapeutického vztahu za účelem působení na osobnost klienta tak, aby docházelo k vytvoření nebo upevnění pozitivních sociálních vazeb, a nikoliv k jeho sociální izolaci. Tato oblast zahrnuje zejména práci s rodinou klienta, dále pomoc při zabezpečování kontaktu s institucemi, například při úředních jednáních či při zajišťování zdravotní péče. V neposlední řadě do této oblasti neodmyslitelně spadá také omezování vlivu sociálně patologických skupin na klienta. Kontinuální sociální péče pomáhá řešit problémy obviněných a odsouzených s co největším možným odstupem před jejich propuštěním z VTOS a tím minimalizovat důsledky jejich nepříznivé situace. Snahou kontinuálního působení je spět k tomu, aby klient danou situaci akceptoval a vycházel z ní při budování svých životních perspektiv. Prostřednictvím uvedeného lze efektivně působit především proti vzniku tzv. krize prvního dne (Černíková, tamtéž).

Přijetí nových legislativních opatření z první poloviny 90. let 20. století, jakou byla například Vyhláška MPSV č. 182/1991 Sb., uvádějící v § 52 okruh osob, kterým se poskytuje pomoc, znamenalo vytvoření příznivých předpokladů pro systémovou kontinuální sociální práci všech zainteresovaných institucí. Téma koncepce kontinuální sociální práce se v literatuře poprvé objevuje v publikaci z roku 1992 „Sociální práce s pachateli“ od autorek Voňkové a Chalupové.

Dle Černíkové (2008:215-216) je v rámci systému kontinuální sociální péče nezbytná úzká spolupráce sociálních pracovníků VS ČR s kurátory pro mládež a se sociálními kurátory obecních úřadů s rozšířenou působností nebo středisek sociální prevence. K jejímu zajištění je zapotřebí zejména úzké a vzájemné informovanosti obou skupin sociálních pracovníků. K začleňování klientů do kontinuální sociální péče dochází ve vazebních věznicích a ve věznicích pro VTOS skrze depistáže a na základě seznamů odsouzených ve výstupních odděleních, které zasílají věznice sociálním kurátorům (včetně hlášení změn).

Matoušek (2013a:485) upozorňuje na důležitost provázanosti sociální práce v průběhu výkonu trestu ve vězení a sociální práce uskutečňované po propuštění odsouzeného na svobodu. Zároveň však podotýká, že tento stav je vnímán jako ideál, kterého se ne vždy daří zainteresovaným institucím a pracovníkům dosahovat. V této oblasti spatřuje mnoho rezerv, a to nejen v rámci České republiky, ale i v dalších zemích. Za nejlepší možné je považováno, když se zdaří již v průběhu pachatelova končícího pobytu ve vězení vytvořit vhodné podmínky pro jeho sociální začlenění. Míní se tím nejen bydlení a práce, ale také možnost k prohlubování podpůrných sociálních vztahů.

Jak již bylo dříve zmíněno, vývoj sociální práce s pachateli trestných činů je v Evropě i zámoří od 90. let 20. století usměrňován myšlenkami restorativní justice. Z uvedeného vyplývá, že se sociální práce s pachateli trestných činů v tomto přístupu „*neobejde bez toho, aby se pracovník zajímal o oběť, porozuměl jejím potřebám a znal její pohledy na trestný čin a na pachatele*“ (Matoušek, 2013a:486). Sociální pracovník tak tedy může vystupovat jako prostředník, zprostředkovatel vzájemné komunikace mezi pachatelem a obětí, která nemusí být vždy přímá – osobní, může jít i o zprostředkování nepřímého dialogu.

Zásadními životními oblastmi pachatelů trestných činů jsou určeny ekonomická situace, bydlení, zaměstnání a rodinné vazby. Rozhodující faktory, kterými je například chudoba a nezaměstnanost, zvyšují pravděpodobnost, že pachatel bude v TČ nadále pokračovat (Matoušek, 2013a:486). Za žádoucí stav se samozřejmě považuje upuštění od další TČ, tzv. desistence. Ta souvisí především se změnami motivace, s vazbami na nekriminální sociální prostředí, tak i s příležitostmi, které poskytují různé sociální a probační programy (Farrall, 2002; McNeill, 2006 in Matoušek, 2013a:486).

3.1 Postpenitenciární péče

Problematicke postpenitenciární péče se věnuje například Černíková (2008:209), která termín postpenitenciární péče definuje jako „*pomoc a péče poskytovaná lidem po návratu z vězení do života na svobodě a později i po výkonu i jiné sankce.*“ S jinou definicí přichází Sochůrek (2007:61), který postpenitenciární péči představuje jako „*nabídku sociálních služeb propuštěnému, avšak můžeme ji pojmout jako specifický druh sekundární a zejména terciární prevence, a to v širokém spektru působnosti.*“

Důvodem vzniku zmíněné pomoci a péče o propuštěné z výkonu trestu, je samotný přechod vězněného z VTOS do života na svobodě, který pro dotyčného představuje náročnou životní situaci. Na tento přechod, jako na náročnou životní situaci, a nutnost přípravy na tuto změnu již v rámci penitenciární péče shodně upozorňuje Lešková (2013:70). Na daný návrat do každodenního běhu života společnosti a na požadavky života v ní je zapotřebí, aby byla dotyčná osoba připravována. Z výše uvedeného je zřejmé, že by postpenitenciární péče o daného člověka měla probíhat kontinuálně, tedy v návaznosti na péči poskytovanou během výkonu trestu (Černíková, 2008:209).

Černíková (2008:209-210) ve své publikaci dále rozebírá důvody vzniku a potřeby postpenitenciární péče:

- jedinec potřebuje odbornou pomoc, péči k adaptaci na nové podmínky občanského života a k integraci do společnosti,
- první dny po propuštění na svobodu jsou obdobím sociální rekonvalescence (obnova sociálních dovedností, získávání korektivních zkušeností, postupná integrace),
- nejvyšší recidiva v průběhu prvního roku na svobodě,
- prožívání krize během prvních dnů na svobodě,
- bezradnost při řešení problémů, konfliktů, prožívání obav, úzkosti až nevhodné sociální chování,
- problémy s překonáváním nálepky kriminálního,
- běžný život je náročnější na rozhodování a nesení důsledků za své chování jako důsledek prizonizace,
- snížení hodnoty sama sebe, pesimismus z životní reality, ztráta nebo obtížné nalézání

- smyslu života v každodenní realitě,
- profesionální uplatnění, obnovení nebo vytvoření si nových materiálních podmínek života atd.

Postpenitenciární péče prezentuje specifické odvětví sociální péče o člověka, který prošel trestním řízením a VTOS nebo ochranným léčením a ochranou výchovou. Jedná se o určitý druh sociální služby, který tvoří maximální následnou prevenci, tj. prevenci recidivy trestné činnosti. Obsah i rozsah postpenitenciární péče je vždy limitován sociální politikou státu, ve které se zrcadlí postoj k jedincům – pachatelům trestných činů, tak i snaha o jejich integraci do společnosti. Uváděná následná péče participuje na získání sociální reintegrace odsouzeného po propuštění z výkonu trestu. Aby tohoto záměru mohlo být dosaženo, dochází k rozvoji spolupráce se státními institucemi, společenskými a církevními organizacemi, které prostřednictvím výkonu sociální péče vytvářejí předpoklady pro integraci člověka do společnosti. Jedná se například o možnost bydlení – azylové domy, možnost pracovního zařazení – úřady práce či rozvíjení sociálních dovedností a schopností řešit sociální situaci Černíková (2008:213).

Lešková (2013:31) připomíná, že na poskytování péče sociálním kurátorem je třeba nahlížet jako na součást dalších poskytovatelů penitenciární a postpenitenciární péče. I přes jejich odlišnost tradic, podmínek, zákonných možností, zkušeností by mělo docházet ke společnému dosažení celkového záměru stanoveného cíle. Právě zmíněné rozdílnosti by měly napomoci k pochopení jejich nezastupitelnosti a potřeby vzájemného doplňování a výkonu jim charakteristických úkolů.

Sociální pomoc je prostřednictvím metod sociální práce poskytována trestně odpovědným osobám stíhaným (vazba), odsouzeným i propuštěným z VTOS. Garantují ji sociální pracovníci věznic, sociální kurátoři, pracovníci PMS ČR ve spolupráci s dalšími participujícími subjekty. Na nutnost návaznosti na péči penitenciární v rámci systému sociální práce upozorňuje rovněž Mühlpachr (in Kujevská 2014:36). Postpenitenciární péče je uplatňována na základě dobrovolnosti všem osobám propuštěným z VTOS. Její podstata tkví v poskytování výchovných a poradenských služeb, v pomoci při pracovním uplatnění, při ubytování, v poskytování věcné pomoci (finančních dávek) eventuálně dalších služeb. Citovaná péče bývá označována za závěrečnou etapu tzv. kontinuální pomoci, v jejímž rámci by měla být přijata opatření kontinuální sociální péče, která zahrnují sociální intervenci už

během přípravného trestního řízení, řízení vykonávajícího až po fázi adaptační (Mühlpachr in Kujevska 2014:36-37).

V odborné literatuře lze narazit na různá vymezení pojmu postpenitenciární péče. Nejčastěji se lze však setkat s trojím základním dělením tohoto pojmu, které ve své publikaci představuje například Černíková (2008:213):

- v užším pojetí – postpenitenciární péče je poskytována jen odsouzeným osobám po VTOS a pouze na bázi dobrovolnosti, mimo zařízení věznic, formou sociální péče a sociální pomoci
- v širším pojetí - odsouzeným osobám po VTOS nejen na základě dobrovolnosti, ale i státní formou nuceného – povinného dohledu nad zvláště narušenými osobami v oblasti sociální adaptace, reintegrace
- v nejširším pojetí – sociální péče a pomoc poskytována ze strany společnosti dobrovolně, bezplatně, a to všem pachatelům, i těm, kteří si odpykali jakýkoli jiný trest než odnětí svobody.

V nejširším pojetí je postpenitenciární péče rozšiřována o tzv. ranou pomoc, tedy pomoc již v okamžiku konfliktu se zákonem v přípravném trestním řízení. V současné době se více uplatňuje pojetí sociální práce respektující autonomii klienta. Na klienta je nahlíženo jako na partnera sociálního pracovníka v jejich interaktivním vztahu. Z uvedeného je zřejmé, že klient není objektem působení sociálního pracovníka, ale je akceptován jako subjekt poskytované sociální péče a pomoci. Klient jako subjekt tedy dělá vlastní rozhodnutí a nese odpovědnost nejen za svá rozhodnutí, ale i za sociální situaci a celý svůj sociální vývoj (Černíková, 2008:214).

Sociální pracovník klientovi poskytuje odbornou pomoc, péči a sociálně-výchovné vedení. V průběhu působení postpenitenciární péče je odsouzeným poskytována pomoc při hledání pracovního zařazení, zprostředkování ubytování, začlenění se do sociálního prostředí, finanční podpora, tak i sociálně-výchovné a poradenské působení ve věcech sociálně-právních (Černíková, tamtéž). Za účelem snadnější klientovi integrace do společnosti je realizováno množství tzv. sociálně inovativních projektů a programů, které se zaměřují na tři klíčové oblasti, a to na bydlení, zaměstnání a vzdělávání (příp. rekvalifikaci). To se v praxi jeví jako

efektivní pro úspěšné zapojení dotyčné osoby do života společnosti, tak i jako účinný nástroj prevence recidivy (Veteška, 2015:40).

V praxi se lze setkat se dvěma druhy postpenitenciární péče, a to s nucenou a dobrovolnou formu. Nucená forma, jak už je z názvu patrné, má přesná pravidla stanovená zákonem a klienta nějakým způsobem dále omezuje. Konkrétně se jedná například o probaci, probační dohled či paroli, kterým se více věnuje kapitola č.1. Postpenitenciární péče v dobrovolné formě naopak není dána přesnými pravidly, její využívání závisí na klientově svobodném rozhodnutí. V praxi tuto dobrovolnou formu zabezpečují zejména charitativní organizace (Netík, Netíková, Hájek in Veteška 2015:40).

Veteška (2015:40) vidí základ úspěšnosti postpenitenciární péče již během VTOS. Dle jeho názoru pouze nepřetržitá kontinuální sociální péče a každodenní snaha má dotyčné osoby vést ke kýženému výsledku, tj. návratu do běžného života bez střetů se zákonem.

3.2 Sociální kurátor

Goldmann a kol. (2006:77) pod pojmem kurátor vidí sociálního pracovníka, který se stará o osoby po výkonu trestu, podmíněně propuštěné, propuštěné ze školských zařízení pro výkon ochranné výchovy, osoby sociálně nepřizpůsobené, žijícím nedůstojným způsobem života a závislým. Péče zajišťovaná prostřednictvím kurátora si klade za cíl začlenění klienta do společnosti.

Na území České republiky se sociální kurátoři, poskytující postpenitenciární péči, stali součástí státní správy od 70. let 20. století. V tomto období byly místem jejich působení okresní národní výbory, kde se věnovali zejména tzv. pracovnímu umístění propuštěných vězňů. Dnes svou činnost vykonávají na magistrátních úřadech nebo na úřadech městských částí a také na městských úřadech v rámci sociálních odborů. Svými odbornými sociálními intervencemi či poradenstvím napomáhají k začlenění propuštěného vězně do společnosti. Odůvodnitelnou se stává taktéž spolupráce sociálních kurátorů s dalšími organizacemi, které se mohou kladně podílet na řešení klientových aktuálních problémů (Matoušek a kol., 2013a:485).

V průběhu penitenciární a postpenitenciární péče klasifikujeme dvě skupiny klientů podle věkové hranice, a to mladistvé osoby a dospělé osoby. Intervenční postup sociálního kurátora se v základním shoduje, ale zároveň také respektuje mnohé odlišnosti. Z uvedeného je zřejmé, že dochází k rozlišení dvou typů kurátorů, a to konkrétně na kurátory pro mládež a kurátory pro dospělé (Lešková 2013:70).

Působení sociálních kurátorů tkví především ve specifické sociální práci s pachateli trestné činnosti. Koncepti výkonu této specifické sociální práce přibližuje Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence (dále jen „Příručka“), která vznikla v rámci projektu Profesní vzdělávání sociálních kurátorů. Tento materiál vymezuje činnost sociálního kurátora, jeho kompetence, postavení v rámci organizační struktury a spolupráci s dalšími subjekty.

Sociální kurátoři působí na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností, kde mimo přímé práce s osobami ohroženými sociálním vyloučením zaručují koordinační činnosti v oblasti sociálních služeb určených pro tuto cílovou skupinu (Příručka, 2010:5).

Práce sociálního kurátora disponuje v České republice dlouholetou tradicí. Ačkoliv se s vývojem společnosti mění okruh klientů, kteří jeho služby využívají, význam sociálního kurátora v oblasti pomoci ohroženým osobám a skupinám neupadá. Naopak lze konstatovat, že se zvyšujícími se nároky, které společnost na člověka klade, je stále více osob, které se v určitých životních situacích velmi těžce orientují nebo nejsou schopni je zvládnout a nejrůznějším způsobem selhávají. Své využití zde nacházejí právě sociální kurátoři. Co se týče činnosti sociálních kurátorů, je nezbytné upozornit na fakt, že se nejedná, nebo spíše nemělo by se jednat, o klasickou administrativní práci spojenou s úřadem a kanceláří. Příručka (2010:7) vymezuje činnost sociálních kurátorů jako „výkon specifického druhu sociální práce zaměřené především na terciární prevenci před sociálně patologickými jevy“.

Význam funkce kurátorů pro dospělé Goldmann a kol. (2006:77) opírá o statistické údaje, které dokládají, že se do věznic znovu navrací cca 70 % propuštěných osob. Za pravděpodobné důvody uvádí fakt, že se většina propuštěných vězňů neumí zapojit do života, postarat se o sebe sama či není zvyklá samostatně se rozhodovat.

Sociální kurátoři svou činností participují na systému sociálních služeb a rovněž se zapojují také do nadregionální úrovně pomoci ohroženým a sociálně vyloučeným. Jejich spolupráce s klienty, tj. uživateli sociálních služeb tkví v nedirektivní spolupráci. Mezi

nejčastější metody práce, které sociální kurátor používá lze zařadit terénní sociální práci, odborné poradenství, krizovou intervenci, případovou práci, rozhovor či socioterapii. Nelze opomenout také depistáž jako nedílnou součást činnosti sociálního kurátora (Příručka, 2010:7).

Pojetí práce kurátora je charakterizováno jako výchovné působení, které má klienta přimět k vlastní aktivitě. Právě aktivní přístup a zájem klienta je stěžejním bodem, neboť klient se „*musí rozhodnout ke spolupráci a pak může očekávat od kurátora potřebnou péči s cílem úplné resocializace*“ (Goldmann a kol., 2006:77).

K dosažení cíle, tj. ke zmíněné aktivní spolupráci klienta s kurátorem a k jeho resocializaci, má patrně nejlépe vést tolik přetřásaný individuální přístup. Zároveň je důležité, aby se klient nestal na kurátorovi závislým a pochopil, co o od něj může očekávat a co ne. Klient je tedy veden k samostatnosti, ale souběžně kurátorem sledován, jak případ pokračuje směrem k dosažení cíle. O každém případě je kurátorem proveden záznam. V žádném případě klienta nepoučuje, jak má žít, nýbrž ho učí vidět jeho situaci reálně a připomíná mu, že další vývoj je v jeho rukou. Jednou z mnoha činností, které kurátor provádí, je i činnost poradenská, kdy klientovi pomáhá zajišťovat například rekvalifikaci, sepisovat různé žádosti a odvolání (Goldmann a kol., 2006:78).

Práce sociálního kurátora se řídí platnou legislativní úpravou. K právním předpisům, které v současnosti vymezují práci sociálního kurátora, patří především tyto tři zákony:

- zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách,
- zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu,
- zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi,

Výše uvedené zákony doplňují:

- vyhláška č. 504/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi, ve znění vyhlášky č. 626/2006 Sb.;
- vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách;
- metodický pokyn č. 2/2006 k zákonu č. 111/2006 Sb. – upraven a doplněn metodickým pokynem č. 7/2007 k zákonu č. 111/2006; atd. (Příručka, 2010:7-8).

Kurátor pro mládež je zaměstnancem odboru sociálně právní ochrany dětí a mládeže v obci s rozšířenou působností. Specializuje se na práci s rizikovou mládeží a řídí se zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí a mládeže. Spolupracuje s PMS ČR i s rodinou nezletilého. Souhrnně by se dalo konstatovat, že pracovní náplň je obdobná činnosti sociálního kurátora pro dospělé (Goldmann a kol., 2006:79).

3.3 Sociální pracovník

Sociální pracovník je jako odborně připravený specialista lidmi mnohdy vyhledáván. Důvody k tomu dle Mühlpachra (2006:5) poskytuje současná postmoderní společnost, která s sebou nese množství individuálních, mikrosociálních a makrosociálních problémů, které člověk bez pomoci sociálního pracovníka není schopen překonat.

V rámci České republiky mají propuštění pachatelé možnost sociální pracovníky zastihnout také v různých ubytovacích zařízeních, konkrétně v Domech na půl cesty nebo v Azylových domech. Celosvětově působí množství neziskových organizací, které se účastní pomoci propuštěným vězňům. Úlohou kompetentního sociálního pracovníka se pak stává koordinování své činnosti právě se zmíněnými neziskovými organizacemi. Není neobvyklé, že na ně sami klienty upozorňují a odkazují (Matoušek, 2013a:485).

Matoušek (tamtéž) dále zmiňuje, že značný rozvoj sociální práce s pachateli nastal v období, kdy byly do systému trestní justice zaváděny nové, alternativní tresty, tj. tresty uskutečňované na svobodě. V České republice se to týká období až po roce 1989, v západní Evropě k tomu došlo o několik desítek let dříve. Sociální pracovníci, jejichž úkolem je dohlížet na podmíněně propuštěné, jsou v zahraničí označovány pojmem paroloví úředníci. Vedle nich působí sociální pracovníci, kteří jsou v cizině nazýváni probačními pracovníky, neboť vykonávají dohled nad odsouzenými během výkonu alternativních trestů na svobodě. Obsah jejich práce tvoří vedle poskytování pomoci a podpory taktéž výkon kontroly nad povinnostmi a omezeními, které byly dotyčným stanoveny.

Na území České republiky je výkon alternativních trestů a výkon dohledu nad podmíněně odsouzenými či podmíněně propuštěnými pachateli TČ zajišťován prostřednictvím PMS ČR. Ta u nás zprostředkovává naplňování cíle sociální práce s pachateli

trestných činů. Tomuto tématu se podrobněji věnuje podkapitola 1.3 a také publikace *Probace a mediace* (2010) od autorů Štern, Ouředníčková a Doubravová.

Sociální pracovníci v průběhu práce s pachatelem dle Matouška (2013a:486) využívají především níže uvedených způsobů práce:

- Návštěvy v místě pobytu/bydliště pachatele
- Spolupráce s institucemi a dalšími pracovníky
- Spolupráce s obětí
- Mediace mezi pachatelem a obětí
- Spolupráce s orgány činnými v trestním řízení atd.

Podrobněji se rolí sociálního pracovníka, jeho kompetencemi a intervencemi zabývá kapitola č. 2., kde je také věnován značný prostor součinnosti sociálního pracovníka s dalšími pracovišti.

3.4 Další subjekty kontinuální sociální péče

Mezi subjekty kontinuální sociální péče lze zařadit především sociální pracovníky VS ČR, kurátory pro mládež a kurátory pro dospělé. Další subjekty kontinuální sociální péče zastupují nestátní neziskové organizace, tedy různá občanská, církevní a charitativní sdružení a organizace. Ty jsou zaměřené na poskytování pomoci osobám, které se ocitly v konfliktu s trestním zákonem. Daná společnost figurují jako nestátní subjekty podílející s na integraci jedinců s obtížemi v sociální adaptaci a reintegraci (Černíková, 2008:225). Taktéž Lešková (2013:33-34) ve své publikaci zmiňuje nestátní poskytovatele penitenciární a postpenitenciární péče. Vedle neziskových organizací, církevních a charitativních zařízení, k nestátním poskytovatelům radí také akreditované organizace a dobrovolníky.

Organizace působící v této oblasti, se liší různými druhy nabízené sociální pomoci. Z tohoto důvodu je lze dělit například na subjekty zajišťující materiální pomoc, tedy ošacení, jídlo apod. Do této skupiny subjektů poskytujících materiální pomoc lze řadit Český Červený kříž, Českou katolickou charitu nebo charitativní organizaci adventistické církve ADRA. Druhou skupinu subjektů tvoří sdružení a organizace, zajišťující poradenskou pomoc osobám ve stavu nouze. Jedná se zejména o Sdružení pro pomoc propuštěným vězňům a lidem

v nouzi, Centrum Diakonie Českobratrské církve či organizaci Podané ruce. Třetí, početnou skupinu zastupují sdružení a organizace zabezpečující sociální péči, odlišně zahrnující stravování, ubytování, zdravotní péči či osobní hygienu. Z těchto subjektů lze jmenovat především Azylové domy, Armádu spásy a sdružení Naděje (Černíková, 2008:225-227).

Následující část diplomové práce se věnuje činnosti vybraných sdružení a organizací, poskytujících pomoc osobám, které se dostaly do konfliktu s trestním zákonem.

RUBIKON centrum, z.s.

RUBIKON centrum je nestátní nezisková organizace, která již od roku 1994 pomáhá osobám překročit jejich trestní minulost. Tato organizace za dobu svého působení pomohla již více než 25 000 klientům. Svou činností dotyčné podporuje v získání a udržení práce, v řešení dluhů a v odpovědnosti vůči sobě, rodině i svému okolí. Cílovou skupinou RUBIKON centra jsou osoby s kriminální minulostí, tak i mladiství pachatelé (www.rubikoncentrum.cz, 18.11.2017).

RUBIKON centrum poskytuje své služby především klientům, kdy se soustředí na hledání práce, řešení dluhové situace, romský mentoring a poskytování akreditovaných probačních programů. Centrum klienta může připravovat na vstup na trh práce, poskytnout mu tréninkové místo, pracovat s jeho motivací a sociální stabilizací (tamtéž).

Jednu z aktivit této organizace tvoří také osvěta mezi zaměstnavateli. Prostřednictvím pracovní agentury RUBIKON se dostává příležitost také zaměstnavatelům aktivně se podílet na integraci lidí s trestní minulostí do společnosti a najít tak vhodné a nadstandardně prověřené doporučené kandidáty na obsazované pozice. Pracovní agentura RUBIKON se pyšní výsledkem umístění téměř 700 kandidátů od doby svého vzniku, tj. od roku 2012. Centrum své služby nabízí také odborníkům a veřejnosti, prostřednictvím vypsání kurzů, nabídkou odborných materiálů, jakými jsou například informační brožury k prevenci a řešení zadluženosti a další (tamtéž).

Organizace realizuje několik projektů, se kterými veřejnost seznamuje na svých webových stránkách. K nejznámějším patří Yellow Ribbon Run, čili Běh se Žlutou Stůžkou. Posláním tohoto výjimečného projektu je bořit předsudky a veřejnosti přibližovat opomíjené téma zaměstnávání osob po výkonu trestu pomocí běžeckého sportu. Žlutá stůžka symbolizuje

návrat z vězení na svobodu a úspěšné začlenění zpět do společnosti. „*Je to symbol naděje na druhou šanci bývalých vězňů*“ (tamtéž).

Armáda spásy

Armáda spásy je křesťanskou organizací, která vznikla v Anglii roku 1865. Odtud své působitě postupně rozšiřovala až na současných 127 zemí světa. V Československu svou činnost započala v roce 1919, avšak roku 1950 byla její činnost komunistickým režimem násilně potlačena. K obnově její činnosti došlo v roce 1950. Pobočky Armády spásy se nalézají po celé republice, konkrétně například v Praze, Brně, Ostravě, Karlových Varech, Přerově či Šumperku. Za cílovou skupinu Armády spásy jsou považováni všichni ti, kteří se dostali do obtížné životní situace, ale také ti, kteří usilují o nalezení jakékoliv duchovní pomoci či opory (www.armadaspasy.cz, 19.11.2017).

Jak uvádí Černíková (2008:226), organizace „*pracuje s různými marginálními skupinami obyvatelstva – s bezdomovci, s propuštěnými vězni, alkoholiky, narkomany, prostitutkami, chudými.*“

Armáda spásy svým klientům poskytuje níže uvedené služby, které by měly vést k zaktivizování schopnosti klienta k jeho integraci do společnosti. Patří mezi ně následující služby:

- Ubytovny pro bezdomovce, ve kterých je podmínkou ubytování navázání kontaktu a registrace u sociálního pracovníka. Ten klienta vede k tomu, aby svou situaci řešil a začal pracovat.
- Denní střediska – poskytující sociální služby rozšířené o určité sociální služby, které jsou klientem financovány, tj. kadeřník, pedikér atd.
- Programy pro narkomany, opuštěné matky s dětmi atd.
- Návštěvy vězňů, navozování kontaktu, nabízení pomoci a podpory v řešení jejich sociální situace.
- Přidělování potravin v rámci distribučních středisek (Černíková, 2008:226-227).

Romodrom

Romodrom o.p.s. je nevládní nezisková organizace, která vznikla jako občanské sdružení v roce 2001 s cílem poskytovat sociální služby především osobám romského etnika a také lidem, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením, nebo kteří se dostali do nepříznivé životní situace. Tato organizace realizuje své služby v 7 krajích České republiky prostřednictvím následujících sociálních služeb a vzdělávacích programů:

- Terénní programy
- Odborné sociální poradenství
- Sociální rehabilitace
- Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
- Vzdělávací programy
- Jiné projekty (www.romodrom.cz, 19.11.2017).

Posláním sdružení je prosazování práv a integrace osob, které jsou sociálně vyloučeny nebo osob sociálním vyloučením ohrožených. Nabízené registrované sociální služby jsou klientům zprostředkovány skrze programy. Jedná se o programy v sociálně vyloučených lokalitách, programy pro děti a mládež, Vězeňské programy (Středočeský a Pardubický kraj) atd. (Mandys, Bakeš, Chudomel, 2013:9-10).

Občanské sdružení Romodrom v Pardubickém kraji realizovalo ojedinělý projekt „Vězeňský program Pardubice“ zaměřený na podporu pracovního a sociálního začleňování osob navracejících se z VTOS. Projekt se týká osob navracejících se do místa trvalého bydliště, v Pardubickém kraji. Záměrem projektu je skrze sociální službu podpořit tyto osoby i jejich rodinu zejména v adaptaci po výstupu z VTOS. Konkrétně se jedná o pomoc při hledání zaměstnání nebo vytipování vhodného rekvalifikačního kurzu, navázání na Úřad práce a veškeré aktivity směřující ke zvýšení zaměstnanosti této cílové skupiny. Podrobné informace o dosažených výsledcích přináší Metodická příručka Vězeňský program Pardubice, 2013 (Mandys, Bakeš, Chudomel, 2013:5).

4 EMPIRICKÁ ČÁST

V této části diplomové práce je popsána metodologická část, která je stěžejním prvkem výzkumného šetření. Praktická část diplomové práce dále zahrnuje cíle výzkumu, samotný průběh výzkumného šetření, tak i interpretaci výsledků, kterých bylo dosaženo. Výzkum se zabývá uplatněním probace a mediace v sociální práci. Tato část práce se mimo jiné zaměřuje na osobní zkušenosti participantů se spoluprací v rámci systému kontinuální sociální péče. Výzkum byl proveden metodou kvalitativního sběru dat. S užitím metody polostrukturovaného rozhovoru byly získány informace od vybraných odborníků ze zkoumané oblasti. Tyto informace byly následně dále zpracovány a znázorněny pomocí tabulky. Získaná data poskytují odpověď na stanovené výzkumné otázky. Na základě zrealizovaného výzkumu jsou navržena vybraná doporučení pro praxi.

Výzkumné šetření této práce je zaměřeno na systém kontinuální sociální péče, zejména na hodnocení spolupráce s PMS, s klienty, s dalšími subjekty a poskytovateli postpenitenciární péče. Výzkum přibližuje aktuální situaci mapující problémové oblasti, se kterými se sociální pracovníci v rámci intervencí setkávají, identifikuje možná rizika ve sféře sociální práce, tak i největší přínos dohledu.

4.1 Výzkumný cíl a formulace výzkumných otázek

Teoretické poznatky z daného tématu představené v teoretické části práce by měly posloužit jako důležitý podklad pro empirickou část. Hlavním cílem empirické části práce je analyzovat míru využití probace a mediace v sociální práci z pohledu vybraných sociálních pracovníků.

Hlavní výzkumný cíl:

- Analyzovat míru využití probace a mediace v sociální práci z pohledu vybraných sociálních pracovníků

Pro naplnění cíle výzkumu byly vytyčeny dílčí cíle výzkumu a vytvořeny tazatelské otázky rozhovoru viz Příloha A.

Dílčí cíle:

- Komparovat vybrané výpovědi kurátorů pro dospělé s kurátory pro mládež
- Propojit teoretická východiska s poznatky z výzkumu

Výzkumné otázky:

- Jak hodnotí sociální pracovníci spolupráci s Probační a mediační službou?
- Jak hodnotí sociální pracovníci spolupráci se svými klienty?
- Co se dle sociálních pracovníků jeví jako vhodná intervence při práci s klientem?
- Co považují sociální pracovníci za problémové oblasti, se kterými se v rámci intervencí setkávají?
- Jaké jsou zkušenosti sociálních pracovníků s dohledem a ukládanými opatřeními?

4.2 Metodologie výzkumného šetření

Jak již bylo zmíněno výše, empirická část této diplomové práce je tvořena kvalitativním přístupem. Tento přístup byl zvolen z důvodu toho, neboť se jeví jako vhodnější s ohledem na formu stanoveného výzkumu. Švaříček, Šed'ová a kol. (2007:17) kvalitativní přístup definují jako *„proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu.“*

Shora uvedenou autentičnost prostředí zmiňuje také Hendl (2012). Fakt, že se kvalitativní výzkum uskutečňuje v přirozených podmínkách a dobře tak reaguje na místní situace a podmínky, je považován za charakteristický znak i určité pozitivum (Hendl, 2012: 50). Za podstatu kvalitativního výzkumu je označován široce rozprostřený sběr dat bez předem stanovených základních proměnných. Smyslem kvalitativního výzkumu je *„do hloubky a kontextuálně zakotveně prozkoumat určitý široce definovaný jev a přinést o něm maximální množství informací“* (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007:24). Výstupem kvalitativního přístupu je formulování nové teorie či hypotézy.

Jedná se o výzkum empiricky zaměřený, jehož stěžejní částí jsou jednotlivé polostrukturované rozhovory, umožňující přizpůsobení se aktuálnímu průběhu rozhovoru. Dle Hendla (2012:48) bývá kvalitativní výzkum někdy označován za pružný typ výzkumu, neboť výzkumník může otázky modifikovat nebo doplňovat během výzkumu, v průběhu sběru a analýzy dat. Hendl (2012:48 dle Creswell 1998) uvádí, že výzkumník zaměřuje snahu na komplexní, holistický obraz zkoumané problematiky, analyzuje různé druhy textů, informuje o názorech účastníků a uskutečňuje výzkum v přirozených podmínkách.

Polostrukturovaný rozhovor

Použitou metodou sběru dat byl určen polostrukturovaný rozhovor, který umožňuje získat konkrétní podobu zkoumané skutečnosti z pohledu účastníků výzkumu a také umožňuje reagovat na aktuální faktory v rozhovoru. Dle Švaříčka, Šed'ové a kol. (2007:13) je cílem hloubkového a polostrukturovaného rozhovoru „*získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu*“. Hendl (2012:164) na polostrukturovaný rozhovor nahlíží jako na dotazování, které má stanovený účel, je vedeno určitou osnovou a charakteristická pro něj je velká pružnost celého procesu získávání informací.

Rozhovor je metoda, která vyžaduje dovednost, citlivost, interpersonální porozumění, disciplínu a koncentraci. Lze jej definovat také jako verbální kontakt mezi tazatelem a respondentem s cílem získat důležité informace. Daný rozhovor může mít i intervenční charakter, proto ho nelze považovat za pouhý sběr dat. Rozhovor je specifická metoda, díky níž lze získat informace o zkušenostech, vnímání, názorech a postojích jedinců k danému jevu (Hendl, 2012:166-167).

V rámci tohoto výzkumu je realizován rozhovor se specializovanými sociálními pracovníky, kteří se se zkoumanou problematikou setkávají v rámci své profesní činnosti. Polostrukturovaný rozhovor mimo jiné mapuje problematiku spolupráce v systému kontinuální sociální péče. Tato technika je doplněna o nestrukturované pozorování, tedy zúčastněné pozorování chování a projevů pozorovaných účastníků výzkumu. Zúčastněné pozorování představuje „*pozorování, kdy sledujeme studované jevy přímo v prostředí, kde se odehrávají*“ (Švaříček, Šed'ová a kol. (2007:144).

Výzkumný vzorek

Výzkumný soubor tvoří pět specializovaných sociálních pracovníků, respektive sociálních kurátorů pro dospělé a sociálních kurátorů pro mládež z Pardubického a Královéhradeckého kraje. Konkrétně se jedná o tři kurátory pro dospělé a dva kurátory pro mládež. Jelikož se jedná o dvě skupiny pracující s odlišnou klientelou, mohl tak být splněn dílčí cíl práce, a to komparace vybraných odpovědí participantů. Z hlediska zastoupení pohlaví tvoří výzkumný soubor tři muži a dvě ženy. Účastníci výzkumu byli převážně získáni skrze oficiální webové stránky Městského úřadu města Rychnov nad Kněžnou, Městského úřadu města Chrudim a Magistrátu města Pardubic. Pouze jednoho kontaktu na sociálního kurátora se podařilo získat v souvislosti s absolvováním odborné praxe na středisku PMS Chrudim.

Výběr účastníků výzkumu proběhl s ohledem na splnění kritéria výzkumného záměru a zároveň, aby se účastníci výzkumného šetření podrobili dobrovolně. Všichni zúčastnění splňují podmínku, že jako účastníci výzkumu musí mít četné zkušenosti se zkoumaným jevem (Švaříček, Šedřová a kol., 2007:34). Právě uvedené dokládá délka jejich profesní dráhy na poli sociální práce, která se mezi participanty jeví jako dlouhodobá. Ve 4 z 5 případů se jedná o praxi delší než 10 let, z toho důvodu o četných zkušenostech participantů není pochyb. V rámci kvalitativního výzkumu má výběr svá specifika. Účelem není, aby reprezentoval určitou populaci, ale konkrétní problém. Vyznačuje se tím, že je záměrně konstruován s ohledem na vytyčený výzkumný problém, nelze tedy o něm hovořit jako o náhodném (Švaříček, Šedřová a kol., 2007:72-73).

Výzkumný soubor tvoří sociální kurátoři z Pardubického a Královéhradeckého kraje, kteří byli takto mimo jiné záměrně vybráni i s přihlédnutím k dobré dostupnosti a dojezdové vzdálenosti z místa výzkumníkovy bydlíště. Původně měli výzkumný soubor tvořit standardní sociální pracovníci, které se bohužel pro výzkum diplomové práce nepodařilo zajistit. Nevyhnutelnou se tak stala mírná korekce z pohledu odborníků oboru, která je více přiblížena v následujícím bodě zachycujícím proces sběru dat. Výzkumný soubor proto tvoří specializovaní sociální pracovníci, tedy kurátoři pro dospělé a kurátoři pro mládež, z nichž účast ve výzkumu nikdo neodmítl a současně se tak podařilo zajistit splnění kritéria výzkumného záměru.

Sběr dat

S žádostí o poskytnutí rozhovoru pro účely diplomové práce byli telefonicky osloveni sociální pracovníci a následně sociální kurátoři z Královéhradeckého a Pardubického kraje. Mírná korekce z pohledu odborníků oboru nastala v momentě, kdy se pro rozhovor nepodařilo zajistit přímo sociální pracovníky. Během telefonického hovoru mně bylo například řečeno, že s probací a mediací nemají nic společného. S úspěchem jsem se bohužel nesetkala ani v případě, kdy jsem se dotazovala na někoho jiného, na koho by mě mohli odkázat, kdo by o probaci a mediaci měl povědomí.

Nastalé komplikace během oslovování vybraných sociálních pracovníků se staly důvodem pro mírnou úpravu výzkumného souboru. Výzkumný vzorek proto tvoří specializovaní sociální pracovníci, tedy kurátoři pro dospělé a kurátoři pro mládež. Jedná se tedy pouze o malou korekci z pohledu odborníků oboru. Z oslovených sociálních kurátorů nikdo rozhovor neodmítl. Ve dvou případech si kurátoři vyžádali zaslání otázek k rozhovoru předem na e-mail, aby, jak mně bylo řečeno, mohli posoudit, zda jsou schopní na otázky odpovědět a své odpovědi si dopředu promyslet.

Rozhovory probíhaly v terénu, respektive na pracovištích sociálních kurátorů, v jejich přirozeném prostředí. Konkrétně se jednalo o pracoviště v Pardubicích, Chrudimi a Rychnově nad Kněžnou. S každým účastníkem výzkumu byl rozhovor uskutečněn individuálně, přičemž byl se souhlasem participantů zaznamenán na diktafon. Účastníci tak do výzkumu vstupovali vědomě a dobrovolně. Délka zrealizovaných rozhovorů se pohybovala od 34 minut až do 1 hodiny a 36 minut. Samotný výzkum proběhl v rozmezí 3 týdnů v prosinci 2017, v termínech, které byly se sociálními kurátory dopředu telefonicky dohodnuty.

Po realizaci rozhovorů následoval jejich přepis do písemné formy pomocí techniky doslovné transkripce. Transkripce je dle Hendla (2012:208) podmínkou, aby mohlo dojít k důkladnému vyhodnocení, kdy poté lze zdůrazňovat určitá místa podtrháváním, přidávat komentáře na kraj stránky nebo vytvářet seznamy a porovnávat dílčí místa textu. S ohledem na rozsah přepsaných rozhovorů, přičemž každý jednotlivý rozhovor čítal v rozmezí 8-17 stran formátu A4, nejsou tyto součástí ani přílohami předkládané kvalifikační práce.

4.3 Vyhodnocení analýzy dat a interpretace výsledků výzkumu

Data pro provedení analýzy byla získána formou polostrukturovaných rozhovorů s vybranými specialisty z oboru sociální práce. Odpovědi plynoucí z rozhovorů jsou zakódované do následující tabulky, která přehledně představuje stěžejní informace zjištěné kvalitativním výzkumem. V tabulce jsou vytyčeny oblasti zaměřující se nejprve na vzdělání a praxi participantů, dále zejména na spolupráci, dohled a jiná opatření, vhodné intervence a problémové oblasti.

Tabulka 1 Kódované rozhovory participantů

	1. participant	2. participant	3. participant	4. participant	5. participant
Vzdělání	Bc. - Sociální práce, Ing. - Veřejná správa	Bc. – Sociální práce, pomaturitní soc.-práv. studium	Bc. – Sociální a charitativní práce	Bc. - Sociální a charitativní práce	Speciální ped. a ped. volného času
Délka praxe v oboru	10 let	20 let	4 roky	27 let	17 let
Pracovní pozice	Kurátor pro dospělé	Kurátor pro dospělé	Kurátor pro mládež	Kurátor pro dospělé a soc. pracovník	Kurátor pro mládež
Spolupráce s odsouzenými – a) klady	Dobrovolnost, osobní kontakt ve věznici, vězeň ví o možnostech pomoci	Dobrovolnost – znak zájmu, mají informace k žádosti o soc. dávky, osobní návštěvy ve věznici	Otázka zájmu mladistvého, individuální plán	Dobrovolnost, informace o možné spolupráci písemně, možnost projednávat záležitosti osobně (př. před návratem)	Žádná – nikdo z dětí ve VTOS
Spolupráce s odsouzenými – b) zápory	Omezené možnosti pomoci, písemná komunikace	Nemožnost na nezájem reagovat jinak než opakovanou nabídkou pomoci	Zvláštní spolupráce – omezen na svých právech řádem věznice, spíše spolupráce s věznicí	Někteří klienti si říknou o návštěvu spíše „pro zpestření“	_____

Spolupráce s VS	V pořádku, zlepšila se – chodí hlášenky, přemístění, záleží na konkrétní věznici, soc. pracovnících, častější kontakt- výborná spolupráce	Dobrá, kladná – opět mají informace, že je osoba ve věznici a kde, vstřícnost pracovníků VS, zprostředkování kontaktu, zpětná vazba	Poměrně specifická – málo mladistvých ve VTOS, dotazování na způsob zajištění školní docházky	Různě nastavená úroveň spolupráce (někde schválený vstup do věznice písemně x jen avízo)	_____ viz předchozí
Spolupráce s PMS	Úzká, sp. většinou až po podmíněném propuštění, dožádání na spolupráci podmíněně propuštěných	Úzká, ne tak intenzivní, u společného klienta hodně komunikují, zprostředkování kontaktu, návštěvy	Kontaktní (schůzky 3-4x/rok), výměna názorů na společné klienty, nadbytečné dublování práce s PMS	Docela dobrá (malé město), spolupráce s PMS, když má klient povinnost spolupracovat (informace o možnostech bydlení, peněz)	Vzájemná, suprová – vedoucí střediska PMS bývalou kolegyní, sp. vede ke snížení trestů mládeže
Spolupráce se soudem	malá	malá – při žádosti o podmíněně propuštění prošetřují bytové podmínky – zpráva soudu	Účast na soudních jednáních (žádné otázky), návrhy - rozhoduje soud, výzva k šetření situace	Celkem rychlá, bez problémů, kontakty soudu klientů v hledání nebo stíhání	Velmi dobrá, vzájemná vstřícnost, konzultace
Spolupráce s dalšími poskytovateli postpenitenciární péče	Úřad práce, městský úřad, další soc. kurátoři, ubytovny, Červený kříž (soc. šatník)	Úřad práce, Azylový dům, Dům na půl cesty, Laxus, Romodrom (duplicitní práce, moc nespolupracují)	Kurátor pro dospělé (předávání klientů), neziskové organizace je nekontaktují	Úřad práce, Občanská poradna, Dům na půl cesty, Azylový dům, sociální šatník Emaus	Školy, ústavy, psychologové, odborní lékaři, Salinger, Laxus
Vhodné intervence	Komunikace, informace písemně	Motivační rozhovor, sociální poradenství (podpora při vyřizování žádostí), podpora kompetence jedince, dluhové poradenství	Rozhovor, dodržení pravidel – dohoda, jednat jako s dospělým	Rozhovor, doprovázení, odborné poradenství, možnost mediace	Terapeutický rozhovor, pobyt v zařízení

Informovanost OČTŘ o průběhu práce s klienty	Výjimečně doptávání na předchozí spolupráci s pachatelem	_____	Určité informace mají	Žádná, pouze dotazy na dosvědčení konkrétních věcí	_____
Vliv ukládaných opatření na změnu chování	- vliv: prvopachatel, věk, povaha TČ, zázemí, zaměstnání	Efektivita dohledů, - vliv: finanční situace (dluhy), osobnost, životní situace, motivace	Dohled jako pomoc – omezení na svobodě, - vliv: zájem o pomoc	Opatření jako jeden z vlivů, - vliv: rodinná vazba, psychoterapie a pracovní terapie ve VTOS	U někoho ano, spíše žádný vliv (používají se – není nic jiného), - vliv: věk
Přínos dohledu	kontrola	kontrola	Může ukázat cestu	Určitá hrozba	Dohled PMS – vyšší přínos (kontrola nepáchání TČ)
Zkušenosti s AT	Většinou dohled, domácí vězení klienti vidí jako možnost úlevy	Většinou na PMS dochází – vědí, že musí	OPP vhodné hlavně u mladistvých	OPP – 50-100 hodin úspěšně dokončí	Velmi dobré, špatná dostupnost probačních programů v malých městech
Indikované kauzistiky mediace	Prvopachatel, výživné	První a druhá TČ (byly důvody k TČ), výživné	Náhrada škody, majetkové újmy	Manželské spory, rodiče a děti/dítě	Rodiče a děti
Názor na nabídku resocializačních programů a dalších služeb	Vyřešit ubytování po propuštění (nechtějí noclehárnu – sdílené bydlení) a peníze (dávky hmotné nouze dle výdělku ve vězení)	Pozitivum – motivování klienti, záleží na možnostech věznic	Záleží na podmínkách věznic, otázka správné resocializace (keramické dílny u mužů)	Efektivita pracovní resocializace	Nedostačující, zavést jednorázový program (ne 3měsíční)
Formy pomoci v postpenitenciární péči, zkušenost s poradenstvím	Nejběžnější je poradenství (základní i odborné) -	Pomoc při zajištění financí, bydlení, zaměstnání a dluhové	Poradenství – pomoc při zajištění ubytování, práce	Bydlení, peníze, práce, hledání lékařské péče, potravinová	Rozhovor, intenzivní práce

		poradenství		pomoc, ošacení	
Problémové oblasti	Bydlení, peníze, vztahy (rozvody)	Dluhy, dobrovolnost – chtějí být samostatní (vracejí se k drogám...)	Hmotná stránka	Nedostupnost bydlení (vysoké ceny), oddlužování)	Rodiče, Rychnovsko – Auto Škoda Kvasiny (třísměnný provoz)
Rizika v sociální práci	Fyzicky žádná, jako jinde	Žádná si nepřipouští, jako v jiných pracích	vyhoření	Velká – fyzické nebo psychické týrání či napadení, mimopracovní (potkávání se ve městě)	Nespolupráce ministerstev, nejednají plánovitě, v zájmu dětí
Příčina TČ a vnímání příčin	Příčiny s nimi neřeší, zajištění rodiny, řídili, protože museli, tendence omlouvat se	Neřeší to, finanční situace, omamné látky	Určitá finanční nedostatečnost, drogy	_____ Nevinen, měl smůlu, může za to někdo jiný	Nedostatečné právní povědomí, výmluvy (byl jsem blbej)
Úspěch při práci s klientem	Když se vrátí, začne fungovat, zaeviduje se na Úřadu práce	Poděkování, začne znovu, získá zaměstnání	Nepáchá TČ, chodí na Úřad práce, dostuduje	Když se začne stavět na vlastní nohy	Když dítě přijde a nemá z toho strach
Názor na efektivitu formy práce	Záleží na případě	Individuální s klientem, týmová- celistvé řešení situace	Záleží na případě, u individuální na zkušenostech pracovníků	Efektivnější - týmová	Jednoduché případy – Individuální, složité - týmová
Názor na profesní přípravu	Studium potřebné, aby to bylo jednotné, další vzdělávání jako plus	Praxe jako nejlepší příprava, exkurze, aktuální informace z kurzů	Dobré znát metody sociální práce, titul nehraje roli – důležitá je životní zkušenost, praxe	Nezbytná – širší vyšší/VŠ vzdělání	Naprostě nedostačující – vhodná by byla praxe v dětském domově, nezbytné vzdělání
Postoj k zavádění EMS	Pozitivum	Pozitivum (více kontrolní)	Určitě je to dobře	Neví – není to prakticky otestováno, těší se	Pozitivum (alternativa pro mladistvé)
Výhody a nevýhody probace	_____	_____	_____	+ klient má šanci na	Jen + (když spolupracují,

a mediace				podporu, pomoc - bezmocnost, když nespolupracuje	má to na děti účinek)
Názor na legislativu	Byrokracie na úkor práce s klientem	Velký problém finančního zajištění propuštěných osob	Střet zájmů – OSPOD odstříhnout od města, místo byrokracie pracovat více v terénu	Náročné podmínky na vyplácení dávek	Pro někoho funkční, pro někoho ne, snížit trestní odpovědnost pro TČ vraždy a násilí na 14 let, nepovinná SŠ

Tabulka předkládá kódování rozhovorů s participanty, tedy vybranými kurátory pro dospělé a kurátory pro mládež. V prvním sloupci jsou znázorněny přidělené kódy otázek, v následujících sloupcích jsou uvedena zakódovaná data odpovědí kurátorů. V případě participantů č. 1, 2 a 4 se jedná o pracovní post kurátorů pro dospělé, odpovědi kurátorů pro mládež jsou pak zachyceny ve sloupcích označených participant č. 3 a 5.

Jak již bylo výše zmíněno, v této tabulce jsou zahrnuta data týkající se oblasti vzdělání participantů a jejich praxe, včetně jejich názoru na profesní přípravu (otázky č. 1, 2, 3 a 22). Jak lze z tabulky vyčíst, délka praxe v oboru sociální práce se jeví jako dlouhodobá, neboť 4 z 5 participantů disponují praxí v oboru delší než 10 let. V názoru na profesní přípravu se participantů převážně shodují, kdy studium vnímají jako nezbytné, přičemž neopomíjí praxi jako nejlepší možnou přípravu. Určité nuance pak vykazují doplňující výpovědi zúčastněných vztahující se k povinnému dalšímu vzdělávání, kdy dva kurátoři pro dospělé aktuální informace z kurzů kvitují, oproti tomu kurátor pro mládež kurzy vnímá jako zbytečně strávený čas „*kolik z těch hodin, který tam strávíme nám k něčemu je*“.

Následující kódy otázek jsou zaměřeny na oblast spolupráce v rámci systému kontinuální sociální péče, a to konkrétně na spolupráci s PMS, VS, soudy, dalšími subjekty, tak i s klienty (otázky č. 4, 5, 6, 7, 8). Při dotazování participantů na klady a záporny spolupráce s klienty byly zjištěny následující informace. Všichni kurátoři pro dospělé a jeden kurátor pro mládež neopomněli zmínit dobrovolnost jako znak zájmu o spolupráci. Pouze druhý kurátor pro mládež se k otázce nemohl blíže vyjádřit, neboť uvedl, že nemá nikoho ve

VTOS. Za další klad spolupráce s klienty kurátoři pro dospělé shodně uváděli osobní kontakt ve věznicích. Co do záporů spolupráce s klienty dva kurátoři pro dospělé došli ke konsensu, že jako kurátoři mají omezené možnosti pomoci. Zajímavostí je i odpověď participanta č. 4, který uvádí, že: „*jsou jednotlivci, kteří si řeknou o návštěvu spíš pro zpestření*“.

V oblasti spolupráce s VS dva participanté vyjádřili shodně poznatek, že se spolupráce zlepšila, vnímají ji kladně. Viz odpověď participanta č.2: „*zákony se pozměnily a oni už opět nám začínají chodit informace o tom, že ty lidi jsou ve věznicích a případně kde nebo kam se umístějí.*“ Oproti tomu kurátor pro mládež tvrdí, že spolupráce je poměrně dost specifická, neboť je málo mladistvých ve VTOS. Tzn. tím, že se s tím pracovníci VS moc nesetkávají, zapomínají na některé body ze zákona, například na zajištění povinné školní docházky: „*...kde jsem já teda musel dotazovat, jakým způsobem to vlastně zajišťujou*“. Poslední odpovídající participant zmínil různě nastavenou úroveň spolupráce: „*někde se přísně vyžaduje mít schválený vstup do věznice písemně, jinde stačí dát avízo*“.

Při hodnocení spolupráce s PMS participanté převážně uvedli, že se jedná o spolupráci úzkou. Například participant č. 1 uvádí: „*Já tady za nás za Chrudim můžu chválit, tady jsme taky na úzko navázaný. I Pardubice, teď se teda hodně dotazují na tu spolupráci těch podmíněně propuštěnejch*“. Naproti tomu ji participant č. 3 považuje za nadbytečnou, neboť dochází k dublování práce s PMS. V následující otázce, kde se hodnotila spolupráce se soudem si lze ve výpovědích všimnout jistých odlišností. Zatímco participant č. 4 a 5 (oba Rychnov nad Kněžnou) spolupráci se soudem hodnotí jako velmi dobrou a rychlou, v jiných městech je hodnocena odlišně – například jako malá. Toto zjištění si lze odůvodnit tím, že se jedná o menší město a projednávaných případů je tak určitě méně. To ostatně dokládá odpověď participanta č. 4: „*Vím, že na velkých městech, kde maj třeba i tu klientelu širší a problematiky trochu víc, tak tam se to odehrává na trošku komplikovanější úrovni*“.

Na tyto otázky navazoval kód zaměřující se na spolupráci s dalšími poskytovateli postpenitenciární péče. Všichni kurátoři pro dospělé za další nejčastěji spolupracující subjekt shodně označili Úřad práce. Tento fakt má své přirozené opodstatnění v tom, že většina klientů propuštěných z VTOS nemá rodinné zázemí a bydlení a ocitají se tak na hranici sociálního vyloučení. To dokládá tvrzení participanta č. 2: „*Jsou bez prostředků, nemaj zaměstnání, nemaj kde bydlet, takže Úřad práce ohledně evidence na Úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a hlavně pobírání aspoň ze začátku dávek hmotný nouze*“. S tím souvisí převážně shodně uváděné Azylové domy a Domy na půl cesty. Zajímavou odpověď připojil

jeden z kurátorů pro mládež, který za jediný další spolupracující subjekt označil kurátora pro dospělé, kterému klienty předává. Vyjádřil také názor: „*nikdo nás z těch neziskovek nekontaktuje*“, u kterého podotkl, že ho to překvapuje, neboť by si podle něj klienty u nich mohli vytipovávat.

Při dotazování participantů na vhodné intervence a formy pomoci v postpenitenciární péči byly zjištěny následující skutečnosti (otázka č. 9 a 16). V drtivé většině je komunikace vnímána jako nejvhodnější, a to především formou rozhovoru (motivační i terapeutický). Tyto dva kódy byly záměrně sloučeny, neboť lze z odpovědí vyčíst podobné informace. Hojně zmiňováno bylo poradenství a pomoc při zajišťování financí, bydlení, zaměstnání, tak i dluhové poradenství. Odpovědi vztahující se k těmto kódům budou blíže rozebírány v následující kapitole, která se bude mimo jiné věnovat zodpovězení výzkumných otázek.

Další kódy jsou členěny na oblast institutu dohledu a dalších opatření (otázka č. 11, 12, 13). Participantů převážně uvedli, že za největší přínos dohledu považují kontrolu. V případě soudního dohledu participant č. 5 zmínil, že chybí posouzení funkčnosti toho dohledu, kde se jedná o dohled nad výchovou dítěte. Co se týče dohledu PMS, participantů se více méně shodli, že se dohledy jeví jako efektivní opatření, které má vliv na změnu chování dotyčné osoby. To dokládá tvrzení participanta č. 2: „*Dohledy tu efektivitu maj. Podle mě jsou v pořádku a jsou důležité, aby věděli, že je potřeba někam chodit a mít nad sebou prostě někde nákej dohled*“. K domácímu vězení jako dalšímu z opatření, se vyjádřil například participant č. 1 následovně: „*Všichni v tom viděj nějakou možnost úlevy jak toho zneužít, samozřejmě slibujou hory doly, jak nebudou já nevím, co všechno. Uvidíme*“. Na základě této odpovědi vyvstává otázka, do jaké míry bude EMS přispívat ke zvýšení efektivnosti kontrol daného alternativního trestu. Na právě uvedené navazuje kód zjišťující postoj k zavádění EMS, který většina participantů zastává jako pozitivní (otázka č. 23).

U odpovědí u kódu týkajícího se indikovaných kazuistik mediace lze zpozorovat určité shody (otázka č.14). Dva participantů se shodli na vhodnosti mediace u prvopachatelů, další shoda se týkala případu výživného. Oproti tomu další dva participantů totožně uvedli mediaci jako vhodnou ve sporech typu rodič a děti. Poslední z participantů jako jediný zmínil náhradu škody a majetkové újmy.

Další shody lze nalézt v následující oblasti, kde participantů identifikovali problémové oblasti i možná rizika (otázka č. 17 a 18). Jako nejproblematictější je téměř všemi vnímána

hmotná stránka, tzn. peníze, dluhy. S tím souvisí oblast bydlení a jeho nedostupnost díky vysokým cenám. Participant č. 2 kromě uvedených jako problémovou oblast také zmínil dobrovolnost a to, že klienti chtějí byt samostatní: „*Snažej si ten život zajistit sama a vracej se zpátky do toho výkonu trestu, protože se dostanou zase nějak do dluhový pasti, najdou partu, vracej se zpátky třeba k drogám*“. Překvapující je výpověď participanta č. 5, který jako problémovou oblast v rámci Rychnovska vnímá rodiče a jejich zaměstnání v Auto Škoda Kvasiny, tzn. třísměnný provoz: „*Pokud má ten člověk odpolední službu, je pro dítě k ničemu. Což znamená, že každý třetí týden dítě nemá jednoho rodiče*“. Co se týče rizik v sociální práci, dvakrát se objevila odpověď, že jsou jako v jiných pracích, oproti tomu je participant č. 4 hodnotil jako velká. Překvapivě pouze participant č. 3 označil za největší riziko vyhoření: „*člověk ztrácí takovej ten drive do tý práce, že to bude mít nějaký smysl, protože opravdu je to o tom procesu, a ne o výsledku*“. S identifikovanou problémovou oblastí – financemi souvisí následující kód příčin TČ (otázka č. 19). Určitá finanční nedostatečnost je 3 z 5 participantů vnímána jako nejčastější příčina. Druhá část kódu zahrnující sebereflexi klientů s ohledem na účely práce nebude dále analyzována.

Závěrem bude předložen výčet odpovědí, které zachycují subjektivní pocity participantů, jako kódy úspěch při práci s klientem a názor na efektivitu formy práce (otázka č. 20 a 21). Participant č. 1 považuje za úspěch, když se „*otevrou dveře a klienti se vrátí, obrátí se na nás, naváže*.“ Pro participanta č. 2 je největší úspěch, když klient přijde poděkovat. Participant č. 3 považuje za úspěch „*když nepáchá trestnou činnost*“. Zatímco pro participanta č. 4 je úspěchem „*když se staví na vlastní nohy, ačkoliv to ještě nedopadlo, ale už je úspěch, že je na cestě*“. Kdežto participant č. 5 vyjadřuje myšlenku, že „*Smyslem tý práce není úspěch. Smyslem tý práce je opravdu pomoc těm dětem*“. K tomu doplňuje, že úspěchem je to, že „*dítě sem přijde, nemá z toho strach, nebojí se toho*“. V odpovědích týkajících se posouzení, zdali je individuální práce efektivnější než týmová, participanti více méně došli ke vzájemnému konsensu. Tedy, že záleží na případě, v případě individuální práce s klientem je vhodnější v jednoduchých případech. Týmová práce se jeví jako efektivnější při složitých případech a pro celistvé řešení situace.

Rozhovor byl uzavřen otázkou na legislativu (otázka č. 25). Jako problém s legislativou spjatý bylo znovu identifikováno finanční zajištění propuštěných osob a náročnější podmínky na vyplácení dávek. Participant č. 1 a 3 se neopomněli mírně rozhořčeně vyjádřit o byrokracii na úkor práce s klientem. V průběhu realizace rozhovorů a

následné analýzy dat bylo zjištěno, že otázky č. 10, 15 a 24 nejsou pro účel práce podstatné, respektive nebyly dostatečně zodpovězeny. Jak již bylo dříve v práci zmíněno, jedná se o pružný typ výzkumu, který takovou modifikaci otázek umožňuje. Uvedené důvody dávají vysvětlení, proč tyto otázky nebudou dále interpretovány.

4.4 Shrnutí výsledků a doporučení pro praxi

Během výzkumného šetření nenastaly žádné závažnější problémy. Nevyhnutelná byla pouze mírná korekce z pohledu odborníků oboru, jak je vysvětleno v bodech výzkumný vzorek a sběr dat. Výzkumný vzorek byl tvořen pěti participanty složenými ze tří kurátorů pro dospělé a dvou kurátorů pro mládež. Účastníci výzkumu byli takto vybráni záměrně, aby mohlo dojít k naplnění dílčího cíle diplomové práce a dané odpovědi bylo možné vzájemně komparovat. Jelikož se jedná o kvalitativní výzkum, při interpretaci výsledků je nutné nezapomenout na jeho povahu, tedy to, že výsledky zjištěné výzkumem nelze zobecnit na celou populaci, neboť platnými jsou pouze pro daný výzkumný vzorek. Na tuto charakteristiku upozorňuje například Švaříček, Šedřová a kol. (2007:25).

Výzkumem zjištěná data se vytříbila v odpovědi na výzkumné otázky, které byly stanoveny na začátku celého výzkumného šetření. Výsledky první výzkumné otázky zaměřující se na spolupráci sociálních pracovníků s PMS vyšly následovně. Dle výpovědí participantů byla spolupráce s PMS charakterizována jako úzká, vzájemná a docela dobrá. Dokonce za suprovou byla považována v případě, kdy se jednalo o bývalou kolegyni, kdy ke spolupráci nepotřebují žádné oficiality. Jako kontaktní byla charakterizována v případech, kdy mají společného klienta. V takovém případě spolu hodně komunikují a vyměňují si názory o společných klientech. Kurátor pro dospělé například PMS poskytuje informace k žádosti o podmíněné propuštění. Obráceně zase PMS například kontaktuje kurátora, když zjistí, že by klient potřeboval nějaké sociální poradenství, dotazuje se na spolupráci podmíněně propuštěných nebo například zprostředkuje návštěvu. Na základě odpovědí lze konstatovat, že ke spolupráci s PMS většinou dochází až po podmíněném propuštění. Mezi odpověďmi se mimo jiné objevila zmínka o dublování práce s PMS. Sociální kurátor pro mládež vyjádřil svou myšlenku, že v případě nařízeného dohledu PMS u mládeže není nutné, aby s dotyčným pracoval i on. Vždy by to nechával na jedné straně.

Druhá výzkumná otázka, tedy otázka zabývající se spoluprací s klienty vykazuje v odpovědích participantů určité shody. Většina neopomněla zmínit dobrovolnost jako znak zájmu o spolupráci. Právě zájem klienta byl již v teoretické části práce vymezen jako stěžejní bod k úplné resocializaci. Jeden z participantů princip dobrovolnosti přibližuje tak, že kurátoři na základě hlášení VS odsouzené písemně oslovují s nabídkou pomoci a záleží na klientech, jestli je kontaktují, anebo ne. Pouze jeden z kurátorů pro mládež se k otázce nemohl blíže vyjádřit, neboť uvedl, že nemá nikoho ve VTOS. Spolupráce s klientem je kladně podpořena tím, že klient ví o možnostech pomoci a má informace například k žádosti o sociální dávky.

Jako pozitivum při spolupráci s klienty byl kurátory pro dospělé shodně uváděn osobní kontakt ve věznici, kdy během osobního jednání mají odsouzení možnost projednávat záležitosti osobně (například před návratem). Nuance nastávají ve vnímání písemné komunikace, kdy je jedním participantem taková komunikace vnímána spíše jako zápor, naproti tomu druhým kladně, kdy písemné informace o možné spolupráci kvituje. Jedním z kurátorů pro mládež byla spolupráce s odsouzeným charakterizována jako zvláštní, neboť dotyčný je omezen na svých právech řádem věznice. K tomu dodává, že se pak jedná spíše o spolupráci s věznicí. Co do záporů spolupráce s klienty dva kurátoři pro dospělé došli ke konsensu, že jako kurátoři mají omezené možnosti pomoci. Objevila se i připomínka, že na nezájem nemohou reagovat jinak než opakovanou nabídkou pomoci. V případě této námitky lze polemizovat nad tím, zda by daný klient na jinou formu pomoci nereagoval stejně.

Odpovědi participantů na výzkumnou otázku zaměřenou na identifikaci vhodných intervencí při práci s klientem přináší značné shody. Všichni zúčastnění za nejvhodnější intervenci shodně označili rozhovor. Jejich odpověď tedy odpovídá poznatku Matouška, který rozhovor uvádí jako nejčastější prostředek k získávání informací. Komunikace byla obecně vyzdvihována, a to i v písemné formě. K tomu jeden z participantů připojil zkušenost sociálních pracovníků, že přestože odsouzeným ve věznici všechno opakují, osvědčuje se, když takové informace mají písemně. K tomu dále doplnil, že kromě zmíněné komunikace je to hodně i o klientech, že v případě, že chtějí, hodně se jich zařídí samo. V tomto směru lze odborným pracovníkům doporučit dbát na motivaci klientů k aktivnímu přístupu k řešení své situace. Toho lze docílit například prostřednictvím motivačního rozhovoru.

Odlíšný pohled na vhodné intervence kromě rozhovoru s klientem, umožňujícího ovlivnění či usměrnění ke změně postojů, uvedli oba kurátoři pro mládež. Na základě participantovy zkušenosti se jako důležité jeví dodržení pravidel: „*když se s ním já na něčem*

dohodnu, tak já musím dodržet ty pravidla, on je dodrží taky.“ Objevilo se i překvapivé vyjádření, kdy nad rozhovor jako na nejefektivnější intervenci, byl stavěn pobyt dítěte v nějakém zařízení, kde ho dlouhodobě sledují odborníci a mají tak možnost v něm vyvolat emoce, konflikty a sledovat, jak na situaci reaguje a jak se s ní vypořádá.

Z pohledu participantů je častěji za důležité označováno sociální poradenství, ať už základní či odborné, aby klienti měli přehled, o co všechno si mohou zažádat a kde. Ze získaných odpovědí lze vytvořit závěr, že podstatná se jeví i pomoc s vyplněním žádostí, neboť jako problém byla identifikována samotná orientace v sociálních dávkách. Přestože klienti mají možnost dané informace od pracovníků věznic i mimo ni získat, v praxi se ukazuje, že je dostatečně nepochopili. Na základě této skutečnosti, považuji za důležité zamyslet se nad srozumitelností a přehledností takto předávaných důležitých informací.

S předchozí výzkumnou otázkou souvisí výzkumná otázka identifikující problémové oblasti, se kterými se sociální kurátoři v rámci intervencí setkávají. V odborné literatuře (např. Matoušek) bývají jako zásadní životní oblasti definovány následující: ekonomická situace, bydlení, zaměstnání a rodinné vazby. Tato výzkumná otázka vykazuje v odpovědích zúčastněných, tak i vzhledem k teoretickým poznatkům, významné shody. Za vysoce problémové oblasti byly účastníky výzkumu určeny peníze a bydlení, včetně jejich vzájemné souvislosti. Připomínkovány byly například vysoké ceny bydlení a nedostupnost některých forem bydlení.

Dle výpovědí participantů byla jako riziková oblast zmíněna oblast dluhů, kdy je pochopitelné, že dotyčného to moc nemotivuje, když ví, že ty dluhy má. K tomu jeden ze zúčastněných doplnil, že roli hraje to, že klienti chtějí být samostatní a leckdy dochází k tomu, že se domnívají, že všechno mají vyřešeno dávkami. Jako problém se jeví skutečnost, že se snaží život si zajistit sami a mohou se ocitát znovu v dluhové pasti, vrátit se například k drogám a následně se vracejí zpátky do výkonu trestu. Prokázaný fakt, že klienti chtějí být samostatní a aktivní v řešení své nastalé situace by měl být na jedné straně vnímán pozitivně, jako to, o co všechny subjekty v rámci postpenitenciární péče usilují. Na straně druhé vyvstává riziko z nevládnutí situace a přecenění svých sil a následné případné putování znovu do VTOS.

Identifikovaným problémem se jeví také omezené možnosti pomoci, kterými kurátoři nemohou dostatečně reagovat na potřeby klientů. Jako problém byla opět zmiňována hmotná

stránka, kdy kurátoři nemohou okamžitě vyhovět požadavkům a potřebám klientů. Tento problém by se dal alespoň z části vyřešit například tím, kdyby kurátoři měli k dispozici určitý peněžní obnos, který by klientovi po uvážení mohli předat, a tím přispět k řešení jeho momentální situace. Nezbyvalo by než doufat, že by této formy pomoci nebylo klienty zneužíváno k jiným účelům.

V odpovědích na tuto otázku se překvapivě objevily problémové oblasti: vztahy v rodině, rozvody, a pro děti v rámci Rychnovska rodiče mající třisměnné služby ve Škoda Auto Kvasiny. Poslední z odpovědí tak naráží na skutečnost, že to, co je identifikováno jako problém v jedné oblasti, nemusí být problémem pro oblasti jiné. Uvedené zjištění tedy koresponduje s poznatkem z teoretické části práce, a to tím, že se priority sociální práce liší v oblastech také na základě socio-ekonomických podmínek.

Závěrečná výzkumná otázka se zaměřuje na zkušenosti sociálních pracovníků s dohledem a ukládanými opatřeními. Během hodnocení přínosu dohledu byla více méně shodně označována kontrola jako největší přínos. Kontrola byla zmiňována i jako určitá hrozba, že počínání dotyčné osoby bylo na hraně. Uvedený poznatek považuji za důležitý vzhledem k podpoře klienta k možnému uvědomění si svého jednání a případné změně postojů a své sociální situace. Dohled dle zkušenosti jednoho z participantů určitou efektivitu vykazuje, neboť většina klientů dle jeho slov na středisko dochází, protože vědí, že musí.

V jednom případě se dodatečně objevilo srovnání dohledu PMS se soudním dohledem, kdy bylo participantem objasněno následující. Přínos dohledu PMS je označen za daleko vyšší, dítě ho má z důvodu nepáchání trestné činnosti. U soudního dohledu, jako dohledu nad výchovou dítěte, však posouzení funkčnosti dohledu chybí. Mezi odpověďmi se již poněkolkáté objevila připomínka k duplicitě práce s PMS. S ohledem na četnost výskytu této námitky se domnívám, že by v legislativě upravující tuto oblast bylo vhodné provést mírnou úpravu.

Co se týče vyjádření k vlivu dohledu na změnu chování jedince, byl dohled považován za jedno z nejefektivnějších opatření. Přičemž jako rozhodující vliv na změnu chování byla povětšinou určena osobnost a jeho zájem, věk, tak i rodinné zázemí. Ze zkušeností participantů s trestem OPP vyplynulo, že se jako vhodný trest jeví například u mladistvých, nebo pokud se jedná o 50-100 hodin OPP, které má dotyčný šanci úspěšně dokončit. V poslední době k hojně diskutovanému tématu – trestu domácího vězení a zavádění EMS byl

účastníkem výzkumu vyjádřen názor, že se na něj hodně klientů dotazuje, chtěli by to zkusit, ale zároveň k tomu připomíná, že v něm všichni vidí nějakou možnost úlevy. Jen praxe ukáže, do jaké míry bude tento kontrolní mechanismus efektivní.

DISKUSE

Na základě zjištěných dat empirické části práce byly však nalezeny nedostatky, které se váží například k problémovým oblastem, se kterými se sociální kurátoři v rámci svých intervencí setkávají. Vzhledem k tomu, že bylo považováno za důležité identifikovat možné problémové oblasti a možná rizika z nich pramenících, byla na tyto zaměřena jedna z výzkumných otázek, jejíž zodpovězení se nalézá výše. Zjištěné nedostatky se týkají roviny personální i materiální. Obecně však lze konstatovat, že se značným nedostatkem jeví finanční zajištění osob propuštěných z VTOS, na které již dříve bylo v práci upozorňováno. Pro problémem dotčené osoby se jako nespravedlivá může jevit skutečnost, že paradoxně, když ve VTOS jsou zaměstnaní a pracují, po propuštění jsou na tom po finanční stránce hůře než ti, kteří nepracují. To je způsobeno tím, že všechny dávky hmotné nouze jsou jim přidělovány podle výdělku ve vězení, který je ovšem minimální. Na uvedený poznatek je třeba nahlížet jako na značně rizikovou oblast, která zároveň souvisí s motivací, tak i s možným budoucím pracovním uplatněním dotčené osoby. V tomto případě se jediným vhodným opatřením zdá být úprava zákona, týkajícího se pobírání dávek hmotné nouze.

Zjištěné nedostatky v rovině personální naráží na spolupráci s klienty, která je založená na principu dobrovolnosti. Klienti ví o možnostech pomoci, o nabízeném poradenství, avšak je pouze na nich, zda toho využijí. Skutečnost, že chtějí být mnohdy samostatní, ale svou situaci tím tak podcení a nezvládnou, se projevuje v tom, že se znovu dostanou například do dluhů a výkonu trestu. Tento bod má tedy své určité rezervy. Bohužel však neexistují žádné dostupné nástroje, kterými by se situace dala jinak řešit. Návrhem by tak s ohledem na budoucnost a další vývoj mohla být pouze větší snaha o navázání spolupráce a kladného vztahu s klientem již během výkonu trestu.

Nedostatkem se dle výpovědí obou kurátorů pro mládež jeví finanční ohodnocení odborných zaměstnanců. V souvislosti s tím byla vyjádřena obava, že bude do budoucna velký problém sehnat nové pracovníky. S finančním podhodnocením, ale i během jiných otázek, byla zmíněna byrokratická zátěž, kdy jsou na pracovníky kladeny velké nároky, co do práva, znalostí a dokumentace, a to na úkor práce s klientem. Viz odpověď zúčastněného hodnotícího legislativu: „*nám bych ubral méně byrokracie, protože my si myslím, že bysme měli pracovat víc v tom terénu*“. Přičemž Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence upozorňuje, že v případě činnosti sociálního kurátora se nejedná nebo spíše by se nemělo jednat o klasickou administrativní práci. Rovněž Mühlpachr (2004:5)

konstatuje, že sociální práci v žádném případě nelze chápat jako administrativní práci. Přestože teorie nepovažuje administrativní složku v sociální práci za převažující, z dlouholetých zkušeností sociálních kurátorů však vyplývá téměř opak.

Finanční motivace odborných zaměstnanců je bezesporu důležitá v řadě zaměstnání, v oblasti sociální práce to není výjimkou. Bohužel se však ukazuje, že na tuto podstatnou složku je v praxi zapomínáno. Všerhající je výše zmíněná participantova výpověď, jako odborníka z praxe, tedy osoby ve věci nejpovolanější, z jehož cenného poznatku by se měl odrážet budoucí vývoj. Řešením by mohlo být přijetí nové pracovní síly na pozici asistenta, který by měl na starosti administrativní agendu.

Zajímavým nedostatkem, na který bylo v průběhu šetření upozorněno, je nedostatek vztahující se k nabízeným resocializačním programům a dalším službám. Přestože se tyto podílejí na resocializaci osob a nepochybně mají na dotyčného vliv, je důležité zamyslet se nad tím, zda se jedná o resocializaci v tom pravém slova smyslu. Viz výpověď účastníka výzkumu: „*když vezme krumpáč, kopne do země, už se to může nazývat resocializační program*“. Vystává poté otázka, zda-li to, co je označováno resocializačním programem, skutečně resocializačním programem je. S ohledem na právě uvedené lze v pojetí resocializačních programů spatřovat určité limity. Smyslem resocializace jako takové je znovu jedince začlenit do společnosti, a proto v tomto případě, pokud není jedinec sžitý s pracovními návyky, je nutné ho v tomto usměrňovat a podporovat. Uvedené se stává nezbytným také z hlediska budoucího nalezení stabilního zaměstnání jako faktoru, který přispívá k úspěšnému začlenění do společnosti, neboť práce přináší pevný řád, legální ekonomické příjmy, tak i kladný sociální kontakt.

Na základě výsledků výzkumu lze dospět k závěru, že mediace na rozdíl od probace není v sociální práci využívána v takové míře. Mediace se zde spíše nevyužívá, sociální kurátoři mediací neřeší případy v rámci případových konferencí. Mezi výpověďmi se také objevila zkušenost zúčastněného, kdy se snažil mediaci doporučit rodině, kde byl problém v komunikaci rodičů a téměř zletilé dcery. Nejednalo se však o typický model mediace, kde v trestních věcech vystupuje pachatel a poškozený. Z pohledu vybraných sociálních pracovníků mediace nachází vhodné místo při uplatnění u prvopachatelů, v případech výživného či náhrady škody. V tomto ohledu se tak nejedná o překvapivé výsledky, nýbrž o zjištění, která korespondují s poznatky z teoretické části práce.

S ohledem na skutečnost, že lze sociální práci vnímat jako práci o lidech a s lidmi, je zapotřebí připustit si, že výzkumný soubor tvořený jinými sociálními pracovníky by mohl přinést jiné výsledky. Důvodem by tak mohly být různé zkušenosti sociálních pracovníků se zkoumaným problémem, přičemž by se do jejich hodnocení a názorů na danou problematiku mohly promítnout různé vnější i vnitřní faktory. Za možný limitující faktor by do určité míry mohla být také považována velikost výzkumného souboru, který tvořilo pět participantů. Přestože tento počet zúčastněných přinášel v mnohých výpovědích shody, větší výzkumný soubor by pravděpodobně mohl představit více identických názorů. Jelikož se jedná o kvalitativní přístup, v rámci kterého nejde o zobecnění výsledků na celou populaci, ale spíše o detailnější prozkoumání dané problematiky, nelze velikost výzkumného vzorku považovat za nedostačující.

Výstupy této diplomové práce, které mapují aktuální situaci v oblasti kontinuální sociální péče, tak i míru využití probace a mediace v sociální práci, by mohly být přínosné a využitelné v praxi zejména pro sociální kurátory, tak i pro celou laickou veřejnost. Podobnou tematikou se zabýval například výzkum týkající se účinnosti dohledu u osob podmíněně propuštěných od autorů Rozum, Kotulan a Tomášek (2008), kteří si za účelem analýzy uplatňování dohledu jako kritérium stanovili kriminální recidivu, respektive úroveň resocializace odsouzených. Autoři zvolili odlišnou metodu, metodu dotazníkového šetření s probačními úředníky a sociálními kurátory, kterou doplnili analýzou trestních spisů. Při srovnávání výzkumu předkládané práce a zmíněných autorů je třeba zohlednit odlišné podmínky. Autoři měli podstatně snazší podmínky při získávání účastníků výzkumu, neboť respondenty získali skrze ředitelství PMS ČR (68 respondentů), a druhou skupinu respondentů prostřednictvím celostátní elektronické konference Pandora (59 respondentů).

Výpovědi sociálních kurátorů v obou výzkumech se v zásadních otázkách shodují. Za nejčastější činnost při práci s podmíněně propuštěnými byla shodně uváděna sociální pomoc a poradenská činnost. Autoři připomínají současný stav v České republice, kdy se tématu účinnosti parole, v porovnání s ostatními zeměmi, nevěnuje příliš pozornosti. Vědecky ověřená empirická data postrádají a dále konstatují, že se reálný stav v oblasti alternativních trestů spíše odhaduje. V souvislosti s uvedenou námitkou je třeba mít na paměti, že publikace byla vydána v roce 2008 a situace se tak mohla změnit k lepšímu. Nicméně považují za vhodné se evaluací ukládaných opatření a kritériem recidivy v tomto ohledu nadále zabývat a usilovat tím tak o zdokonalení systému postpenitenciární péče.

ZÁVĚR

Diplomová práce se zaměřovala na téma probace a mediace z pohledu vybraných sociálních pracovníků. V úvodu jsou představena teoretická východiska vztahující se k danému tématu, která slouží jako podklad pro empirickou část. Jsou zde vymezeny základní pojmy jako probace, mediace či sociální práce. V další části se práce věnovala roli sociálního pracovníka v systému kontinuální sociální péče, tak i jeho možnostem intervencí a spolupráci s dalšími subjekty.

Cílem této práce bylo analyzovat míru využití probace a mediace v sociální práci z pohledu vybraných sociálních pracovníků. Tohoto cíle se podařilo dosáhnout za pomoci polostrukturovaných rozhovorů se specializovanými sociálními pracovníky – sociálními kurátory. Jedním z dílčích cílů, které se k hlavnímu cíli vážali, byla komparace vybraných odpovědí kurátorů pro dospělé a kurátorů pro mládež.

Šetření prokázalo, že mediace na rozdíl od probace není v sociální práci využívána v takové míře. Mediace se zde spíše nevyužívá, sociální kurátoři neřeší mediací záležitosti v rámci případových konferencí. I přes uvedené je v praxi prokazatelně doporučována v případech manželských sporů a sporů rodiče a děti. S probací se sociální kurátoři v terénu setkávají mnohem častěji. Co se týče jejich vyjádření k vlivu dohledu na změnu chování jedince, byl dohled považován za jedno z nejefektivnějších opatření. Přičemž jako rozhodující vliv na změnu chování byla povětšinou určena osobnost a jeho zájem, věk, tak i rodinné zázemí. Jako největší přínos dohledu byla určena kontrola, která byla zmiňována i jako určitá hrozba, že počínání dotyčné osoby bylo na hraně. Uvedený poznatek považuji za důležitý vzhledem k podpoře klienta k možnému uvědomění si svého jednání a případné změně postojů a své sociální situace.

Na základě zjištěných dat byly identifikovány klíčové problémy, se kterými se sociální kurátoři v rámci svých intervencí setkávají. Za vysoce problémové oblasti byly určeny peníze a bydlení, včetně jejich vzájemné souvislosti. Další rizikovou oblastí byly určeny dluhy. Problémem se jeví také omezené možnosti pomoci, kterými kurátoři nemohou dostatečně reagovat na potřeby klientů. Za vhodnou intervencí byl prokázán rozhovor s klientem, umožňující změnu jeho postojů. Jako důležité se zdá být sociální poradenství, tak i pomoc s vyplněním žádostí, neboť jako problém byla identifikována samotná orientace klientů v oblasti sociálních dávek.

Důležitým zjištěním se ukázalo, že přestože byla spolupráce subjektů v rámci systému kontinuální sociální péče sociálními kurátory hodnocena převážně pozitivně, byly identifikovány i určité nedostatky. Jako slabina se dle výpovědi jednoho z participantů jeví spolupráce s neziskovou organizací Romodrom. V tomto případě bylo poukázáno na duplicitu práce sociálního kurátora a této organizace, jako jediné v Pardubicích, která má stejnou cílovou skupinu. Na nadbytečné dublování práce bylo upozorněno i v případě spolupráce s PMS. Vzhledem k uvedenému se domnívám, že by zde byla namísto modifikace systémového řešení v rámci postpenitenciární péče. Tím by bylo možné podpořit v tolik kýžené efektivitě spolupráce v rámci celistvého řešení situace klienta.

Závěrem lze dodat, že tato práce poukázala na některé identifikované nedostatky související se systémem kontinuální sociální péče. Práce by mohla být přínosným zdrojem informací o stavu současné postpenitenciární péče. Cennou by tak mohla být nejen pro sociální kurátory, na které bylo výzkumné šetření zaměřeno, jejich potenciální klienty, ale i pro laickou veřejnost.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

I. Tištěné zdroje:

ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

ELICHOVÁ, M. *Sociální práce*. 1.vyd. Praha: Grada, 2017, 264 s. ISBN 978-80-271-0080-4.

GOJOVÁ, A. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

GOLDMANN, R. a kol. *Vybrané kapitoly ze sociálních disciplín*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, 131 s. ISBN 80-244-1454-6.

HANUŠOVÁ, J., HELLEBRANDOVÁ, K. *Interdisciplinární spolupráce*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, 24 s. ISBN 80-86991-79-2.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, 408 s. ISBN 978-80-262-0219-6.

HOLÁ, L. a kol. *Mediace a možnosti využití v praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013, 512 s. ISBN 978-80-247-4109-3.

HOLÁ, L. *Mediace v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, 272 s. ISBN 978-80-247-3134-6.

JANEBOVÁ, R. *Spolupráce v sociální práci: sborník z konference IX. Hradecké dny sociální práce Hradec Králové 21. až 22. září 2012*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013, 533 s. ISBN 978-80-7435-259-1.

JANKOVSKÝ, J. *Sociální pracovník v multidisciplinárním týmu*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015, 55 s. ISBN 978-80-7421-088-4.

KALINA, K. a kol. *Klinická adiktologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, 696 s. ISBN 978-80-247-4331-8.

KVĚTENSKÁ, D. *Úvod do sociální práce pro pomáhající profese*. Univerzita Hradec Králové: Gaudeamus, 2007, 109 s. ISBN 978-80-7041-860-4.

LEŠKOVÁ, L. *Sociální pracovník v penitenciární a postpenitenciární starostlivosti*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2013, 135 s. ISBN 978-80-263-0554-5.

LIEBMANN, M. *Restorative justice: How it works*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2007. ISBN 978-184-6426-315.

- MANDYS, J., BAKEŠ, D., CHUDOMEL, J. *Vězeňský program Pardubice: Inovace Metodiky*. Praha: Občanské sdružení Romodrom, 2013, 54 s. ISBN 978-80-260-3736-1.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013a, 576 s. ISBN 978-80-262-0366-7.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 3. aktual. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013b, 400 s. ISBN 978-80-262-0213-4.
- MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, 287 s. ISBN 80-7178-549-0.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, 352 s. ISBN 80-7367-002-X.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, 312 s. ISBN 978-80-262-0211-0.
- MÜHLPACHR, P. *Sociální práce*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, 100 s. ISBN 80-210-3323-1.
- MÜHLPACHR, P. *Sociální práce jako životní pomoc*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 228 s. ISBN 80-86633-62-4.
- SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie*. 2. díl. Liberec: Technická univerzita, 2007, 78 s. ISBN 978-80-7372-204-3.
- ŠTERN, P. a kol. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, 212 s. ISBN 978-80-7367-757-2.
- ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- VETEŠKA, J. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 251 s. ISBN 978-80-7478-898.
- VOŇKOVÁ, J., CHALUPOVÁ, J. *Sociální práce s pachateli*. 1. vyd. Praha: Leges, 1992, 125 s. ISBN 80-856338-01-0.
- ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. 1. vyd. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, 48 s. ISBN 80-902998-1-4.
- ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby ČR*. 1. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2007, 136 s. ISBN 978-80-87071-55-7.

II. Elektronické zdroje:

ARMÁDA SPÁSY. *Kdo jsme*. [online]. © 2016. [cit. 2017-19-11]. Dostupné z: <http://armadaspasy.cz/o-nas/kdo-jsme/>

KUJEVSKÁ, L. *Sociální práce s pachateli trestných činů*. Studijní opora projektu Podpora terciárního vzdělávání studentů se specifickými vzdělávacími potřebami na Ostravské univerzitě v Ostravě. ISBN 978-80-7464-541-9. [online]. Ostrava, leden 2014. [cit. 2017-19-11]. Dostupné z: <http://projekty.osu.cz/svp/opory/fss10-kujevaska-adaptace.pdf>

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Informační leták Mediace*. [online]. [cit. 2017-26-6]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/images/clanky/letak_Mediace_CZ.pdf

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Mediace*. [online]. [cit. 2017-29-6]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/mediace/>

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Poslání a cíle*. [online]. [cit. 2017-27-6]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/poslani-a-cile/>

ROMODROM. [online]. [cit. 2017-19-11]. Dostupné z: <http://www.romodromcz.cz/new/index.php>

ROZUM, J., KOTULAN, P., TOMÁŠEK, J. *Účinnost dohledu u osob podmíněně propuštěných*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. ISBN 978-80-7338-073-1. [online]. [cit. 2018-2-13]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/348.pdf>

RUBIKON CENTRUM. *Aktuálně vypsané kurzy*. [online]. © 2018. [cit. 2017-18-11]. Dostupné z: <http://www.rubikoncentrum.cz/vypsane-kurzy/>

RUBIKON CENTRUM. *Kdo jsme*. [online]. © 2018. [cit. 2017-18-11]. Dostupné z: <http://www.rubikoncentrum.cz/kdo-jsme/>

RUBIKON CENTRUM. *Pracovní agentura RUBIKON*. [online]. © 2018. [cit. 2017-18-11]. Dostupné z: <http://www.rubikoncentrum.cz/pracovni-agentura-rubikon/>

RUBIKON CENTRUM. *Yellow Ribbon Run*. [online]. © 2018. [cit. 2017-18-11]. Dostupné z: <http://www.rubikoncentrum.cz/yellow-ribbon-run/>

SOCIÁLNÍ REVUE. *Definice sociální práce*. [online]. 11.3.2005. [cit. 2017-24-10]. Dostupné z: <http://socialnirevue.cz/item/definice-socialni-prace>

SOCIÁLNÍ REVUE. *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky*. [online]. 2.3.2005. [cit. 2017-24-10]. Dostupné z: <http://socialnirevue.cz/item/eticky-kodex-socialnich-pracovniku-ceske-republiky>

TOMEŠ, I. *Definice rolí sociálních pracovníků*. [online]. Podzimní škola MPSV, Tábor, 2014. [cit. 2017-24-10]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/19180/Tomes.pdf>

VACA, J. *Velká část amnestovaných bude brzy zpět ve vězení, říká kriminoložka*. iDNES.cz. Zprávy. [online]. 5.1.2013. [cit. 2017-13-11]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/amnestie-vaclava-klause-a-vaclava-havla-d9g/domaci.aspx?c=A130104_153104_domaci_jav

III. Zákony a vyhlášky:

Vyhláška MPSV č. 182/1991 Sb.

Zákon č. 169/1999 Sb., *Zákon o výkonu trestu odnětí svobody*

Zákon č. 108/2006 Sb., *o sociálních službách*

Zákon č. 110/2006 Sb., *o životním a existenčním minimu*

Zákon č. 111/2006 Sb., *o pomoci v hmotné nouzi*

Zákon č. 202/2012 Sb., *o mediaci*

Zákon č. 257/2000 Sb., *o Probační a mediační službě*

Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně právní ochraně dětí a mládeže*

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

<i>Tabulka 1</i> Kódované rozhovory participantů	56
--	----

SEZNAM PŘÍLOH

<i>Příloha A Otázky rozhovoru</i>	80
---	----

Příloha A *Otázky rozhovoru*

1. Jaké je vaše vzdělání? Příp. další profesní kvalifikace?
2. Jakou máte praxi v oboru? (Jaká je délka Vaší profesní dráhy?, Jak dlouho jste na pozici sociálního pracovníka?)
3. Jakou zastáváte funkci? (sociální pracovník, sociální kurátor pro mládež, sociální kurátor pro dospělé...)
4. Jak hodnotíte spolupráci s odsouzenými? (klady + zápory)
5. Jak hodnotíte spolupráci s Vězeňskou službou ČR?
6. Jak hodnotíte spolupráci s PMS?
7. Jak hodnotíte spolupráci se soudem?
8. S jakými dalšími poskytovateli postpenitenciární péče spolupracujete? S jakými podle Vás nejčastěji? (Úřad práce, Městský úřad, Nestátní neziskové organizace (Romodrom, Sdružení pro probaci a mediaci v justici (SPJ)...) Spolupráci krátce zhodnoťte (pozitiva a negativa).
9. Jaké intervence kromě rozhovoru s klientem považujete za vhodné, tj. umožňující změnu jeho postojů? Jaké další aktivity přispívají k zvýšení efektivity řešení případů?
10. Jak hodnotíte informovanost orgánů činných v trestním řízení o průběhu práce s klienty?
11. Domníváte se, že zásadní vliv na pozitivní změnu v chování klienta mají ukládaná opatření – např. dohled probačního úředníka? Nebo na základě vaší praxe vnímáte jako rozhodující jiný faktor?
12. Jaký je dle Vašich zkušeností největší přínos dohledu?
13. Jaké jsou Vaše dosavadní zkušenosti s alternativními tresty?
14. V jakých typech sporů Vám mediace připadá jako nejvhodnější?
15. Považujete dostupnou nabídku resocializačních programů a dalších služeb za dostačující? Nebo navrhuje nějaké změny ke zvýšení efektivity resocializace osob?

16. Jaké jsou nejčastější formy pomoci klientovi v rámci penitenciární péče? Jakou máte zkušenost s poradenstvím jako takovým?
17. Co považujete za problémové oblasti, se kterými se v rámci svých intervencí setkáváte?
18. Vidíte ve sféře sociální práce nějaká rizika?
19. Co klienti při objasňování spáchané trestné činnosti nejčastěji uvádějí jako příčinu jejich TČ? Jak příčiny své TČ vnímají?
20. Co považujete při práci s klientem za úspěch?
21. Upřednostňujete individuální nebo týmovou práci? Co je podle Vás efektivnější?
22. Jak hodnotíte profesní přípravu na vstup do tohoto povolání?
23. Jak vnímáte zavádění Elektronického monitorovacího systému? Berete to jako pozitivum či negativum?
24. Jaké vidíte výhody a nevýhody v procesu probace a mediace?
25. Jak hodnotíte situaci v legislativě upravující tuto oblast?